

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s ostatními státy
Evropské unie**

Bc. Anna Vacková

© 2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Anna Vacková

Hospodářská politika a správa
Podnikání a administrativa

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

State debt of the Czech Republic in comparison with others examples of states in the EU

Cíle práce

Cílem diplomové práce je analýza vývoje státního dluhu České republiky od roku 2010. Následným dílčím cílem je komparace s vybranými zeměmi Evropské, které se liší od České republiky svou zadlužeností. Konkrétně se jedná o Estonsko, jako příklad méně zadlužené země EU. Dále Belgie a Řecko jako příklady zemí zadlužených více. Mezi dílčí cíle práce je zařazena i analýza zmíněných státních dluhů vybraných zemí vzhledem k pandemii Covid-19 v roce 2020 a jejich odhad predikce vzhledem k aktuální situaci.

Metodika

Teoretická část charakterizuje na základě literatury pojmy státní dluh, veřejný dluh, rozpočtová politika a další pojmy, které s touto oblastí souvisejí. Dále jsou charakterizovány nástroje rozpočtové politiky a její cíle a příčiny státního dluhu. Jsou též zmíněny instituce, které do rozpočtové politiky zasahují. Metodika praktické části diplomové práce je založena na analýze a komparaci státních dluhů, konkrétně České republiky, Estonska, Belgie a Řecka. Analýza a komparace zmíněných ukazatelů je na základě časových řad a údajů dostupných ze zdrojů Eurostatu, Ministerstva financí ČR, apod.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

státní dluh, veřejný dluh, státní rozpočet, rozpočtová politika, rozpočet EU, Česká republika, Estonsko, Belgie, Řecko, Evropská unie

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J. – SEKERKA, B. – STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.

JUREČKA, V. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.

NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 5. 6. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 19. 10. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 27. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s ostatními státy Evropské unie" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní docentce PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za cenné připomínky a rady a její ochotu a vstřícnost při vypracovávání práce.

Státní dluh České republiky v porovnání s ostatními státy Evropské

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na státní zadlužování vybraných zemí Evropské unie. Hlavní analýza se týká České republiky, která je následně rozvinuta i na jiné příklady členů Evropské unie. Konkrétně se jedná o Řecko, Belgie a Estonsko. Hlavním cílem práce je analýza a následná komparace vybraných států, a to především v kontextu pandemie Covid-19.

Teoretická část se zabývá specifikací pojmů fiskální politiky, státního dluhu, nástrojů používaných v kontextu státního dluhu a problematiky státního rozpočtu s politikou, která je s touto oblastí úzce spjata. Charakterizován je i způsob fiskální politiky Evropské unie a problematika dlouhodobé udržitelnosti zadlužení států Evropské unie.

Praktická část práce konkrétně charakterizuje zadlužování výše vybraných států v posledních letech a jejich postoj v této oblasti vůči pandemii Covid-19. Charakteristika je provedena na základě analýzy údajů jednotlivých centrálních bank a následně na základě komparace vzhledem k situaci České republiky. Závěrem je zrekapitulována aktuální situace veřejných financí České republiky a poznatky, kterými by se ČR měla v této oblasti zabývat ke zlepšení situace státního zadlužování.

Klíčová slova: státní dluh, státní rozpočet, rozpočtová politika, rozpočet EU, Česká republika, Estonsko, Řecko, Belgie, udržitelnost veřejných financí, pandemie Covid-19

State debt of the Czech Republic in comparison with other examples of states in the EU

Abstract

This diploma thesis is focused on chosen examples of states in the European Union and their falling into debt. The main analysis refers to Czechia, following other examples, namely Greece, Belgium and Estonia. The main goal of the labour is the characteristic of this area, based on the analysis and comparison of the chosen examples, primarily in consequences of the pandemic of Covid-19.

Theoretical part of the thesis is focused on specification of a concept of fiscal politics, state debt, instruments used in this area and state budget in context of politics, because of its close connection. Besides it is mentioned fiscal politics of the European Union and long-term sustainability of the public finances.

Practical part of the work deals with an analysis of the chosen examples of states and their state debts in context of global pandemic. The characteristic is based on the analysis of information of central bank, afterwards compared due to the Czech Republic.

In the end, the thesis summarizes the actual situation of debt in Czechia and gives findings that the government should start solving for improving the situation in this area.

Keywords: state debt, state budget, budget politics, budget of the European Union, Czechia, Estonia, Greece, Belgium, sustainability of public finances, pandemic Covid-19

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	14
3.1 Fiskální a rozpočtová politika	14
3.1.1 Státní rozpočet	15
3.1.2 Příjmy a výdaje státního rozpočtu	16
3.2 Deficit státního rozpočtu	18
3.2.1 Příčiny vzniku deficitu.....	20
3.2.2 Důsledky deficitu.....	22
3.3 Veřejný dluh.....	22
3.3.1 Vyjádření hrubého a čistého dluhu	24
3.3.2 Státní dluh	24
3.4 Nástroje pro financování rozpočtového deficitu	25
3.4.1 Dluhové krytí deficitu	26
3.4.2 Monetizace deficitu.....	26
3.4.3 Zahraníční úvěr	27
3.4.4 Snížení výdajů.....	27
3.4.5 Administrativní řešení dluhu	27
3.4.6 Vytěšňovací efekt	28
3.4.7 Daně	30
3.5 Problematika státního rozpočtu a politiky.....	30
3.6 Fiskální politika Evropské unie.....	32
3.6.1 Pakt stability a růstu.....	32
3.6.2 Vykazování deficitu v rámci EU	34
3.6.3 Rozpočet Evropské unie	36
3.6.4 Příjmy a výdaje EU	38
3.7 Dlouhodobá udržitelnost zadlužení států EU	39
3.8 Dluhový management	42
4 Vlastní práce	45
4.1 Česká republika.....	46
4.1.1 Vývoj státního dluhu.....	46
4.1.2 Státní dluh během roku 2020	51
4.1.3 Predikce vývoje státního dluhu.....	53

4.2	Řecko.....	55
4.2.1	Zadlužení během roku 2020.....	56
4.3	Estonsko	58
4.3.1	Vývoj zadlužení během roku 2020	59
4.4	Belgie.....	61
4.4.1	Vývoj zadlužení během roku 2020	61
5	Výsledky a diskuse	63
5.1	Komparace.....	63
5.1.1	Státní dluh	64
5.1.2	Meziroční zadlužování v kontextu HDP	66
5.1.3	Propad ekonomiky v roce 2020	67
5.2	Politická situace ve světě a její ekonomické dopady	70
5.3	Zhodnocení vývoje zadlužení České republiky.....	71
5.3.1	Pandemie Covid-19.....	71
5.3.2	Státní rozpočet a udržitelnost veřejných financí	72
5.3.3	Reformy a změny ve fiskální politice	73
5.3.4	Doporučené kroky ve veřejných financích ČR	73
6	Závěr.....	76
7	Seznam použitých zdrojů.....	79
8	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	84
8.1	Seznam tabulek.....	84
8.2	Seznam grafů.....	84
8.3	Seznam použitých zkratk.....	84
	Přílohy	86

1 Úvod

Státní zadlužování a jeho problematika je aktuálně celosvětově velmi sledovaným ukazatelem rozpočtové politiky. Především je tak vzhledem k aktuální situaci pandemie Covid-19, která ovlivňuje ve velké míře celý svět a s ním i celosvětovou ekonomiku. Velká většina nárůstů státních dluhů jednotlivých států se děje především důsledkem potřeby finančního krytí výdajů vzniklých pandemií Covid-19. Konkrétně v České republice začíná být situace ohledně státního dluhu vážnější, protože za poslední rok tento ukazatel enormně roste. V posledních letech je upozorňováno na míru růstu zadlužování i přes to, že Česká republika oproti jiným státům nemá zadlužení prozatím tak vysoké. Státní dluh v důsledku pandemie má prudkou tendenci růstu, která by bez důslednějšího řešení znamenala v dlouhodobém horizontu velké problémy pro českou ekonomiku. Nicméně, i bez pandemické situace je na místě hovořit o stavu veřejných financí v České republice a jeho uspořádání. Často se hovoří o neschopnosti daných vlád sestavit vyrovnaný rozpočet či o potřebné důchodové reformě.

Tato situace se netýká pouze České republiky, ale i ostatních zemí. Světová pandemie obecný trend vzrůstajícího zadlužování států ještě více umocnila a zkomplikovala tak ekonomickou situaci mnoha zemím. V práci je charakterizován stav veřejných financí České republiky a jeho pozice v rámci členských států EU. Charakteristika je provedena na základě analýzy a komparace dat vybraných členů EU. Konkrétně se jedná o Belgii, Řecko a Estonsko.

Diplomová práce charakterizuje základní pojmy spadající do rozpočtové politiky, především státní a veřejný dluh, státní rozpočet a jeho nástroje. Dále je zmíněno, jaké příčiny a důsledky může mít státní dluh a deficity rozpočtů na ekonomiku státu. Řešena je také spojitost sestavování státního rozpočtu a politiky, která tuto oblast reálně velmi ovlivňuje. Závěrem teoretické části práce je charakterizována oblast udržitelnosti dluhů a dluhového managementu. Praktická část následně prostřednictvím analýzy dat vybraných centrálních bank a statistických úřadů a jejich komparace charakterizuje zadlužení a postoje k rozpočtové politice pro jednotlivé vybrané příklady členů EU, v čele s Českou republikou. Práce závěrem rekapituluje nejdůležitější body a situaci v rozpočtu a rozpočtové politice. Zároveň jsou charakterizovány oblasti, na které by se vláda měla co nejvíce zaměřit pro zlepšení rozpočtové situace a pro brzdu trendu prudkého nárůstu zadlužování v posledních letech.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je charakterizovat státní zadlužování České republiky, jeho vývoj v posledních letech a v kontextu pandemie Covid-19. Zároveň je tato oblast charakterizována vzhledem k ostatním vybraným příkladům členů EU, konkrétně Belgii, Estonska a Řecka. Charakteristika je provedena na základě analýzy a komparace jednotlivých zmíněných ekonomik, a to v období 2010–2021.

Zmíněné země EU byly vybrány z důvodu jejich specifických situací v oblasti zadlužování a různorodých pozic v EU. Zastoupena je tak celá škála hodnot zadlužování, kterými na území Evropské unie její členské státy disponují. Řecko je specifickým příkladem, zároveň se jedná o jednu z nejvíce zadlužených zemí i ve světovém měřítku. Belgie je významným státem pro EU s velmi strategickou pozicí, nicméně v posledních letech se její zadlužení též zvyšuje výraznějším tempem. Česká republika společně s Estonskem reprezentují méně zadlužené státy, ač jejich zadlužení se během pandemie také začalo zvyšovat. Estonsko se ale řadí mezi země s lépe nastavenou rozpočtovou politikou, která má přehled nad sestavováním svých rozpočtů a veřejnými financemi.

Hlavním cílem práce je prostřednictvím analýzy a komparace charakterizovat vývoj státního dluhu ČR a jeho deficitu spolu s ostatními vybranými státy EU v kontextu jejich ekonomické situace a kontextu pandemie.

Následně prvním dílčím cílem je analýza vývoje státního dluhu ČR, jeho deficitu a vyjádření státního dluhu prostřednictvím ukazatele HDP.

Druhým cílem stanovit pro Českou republiku nejdůležitější poznatky a aspekty ovlivňující její zadlužování a nejbližší vývoj do budoucna vzhledem k dluhové brzdě, kterou má ČR nastavenou na hodnotě 55 % HDP.

Třetí dílčí cíl je zmínit alternativy či možná řešení vzhledem k aktuální situaci ve světě tak, aby došlo k zastavení prudkého nárůstu zadlužování. Konkrétně se jedná o oblasti pandemie, státního rozpočtu a udržitelnosti veřejných financí a o oblast potřebných reforem či změn v rozpočtové politice.

Dílčím cílem práce je též charakteristika vývoje zadlužování v ostatních zmíněných příkladech EU a jejich ekonomickou situací rovněž v kontextu pandemie. Následně, na základě těchto shromážděných analyzovaných dat jednotlivých zemí, je provedena

komparace z pohledu tří základních oblastí. Jedná se o vývoj státního zadlužení, meziročního tempa zadlužování v kontextu HDP a propadu ekonomiky v roce 2020 vzhledem ke světové pandemii.

2.2 Metodika

Teoretická část využívá odborných publikací k charakteristice základních pojmů spojených s veřejnými financemi, rozpočtovou politikou a oblastí státního zadlužování. Jsou zmíněny pojmy jako státní rozpočet, charakteristika příjmů a výdajů rozpočtu, deficitu rozpočtu a jeho možné příčiny a důsledky, nástroje pro práci s deficitem a státním dluhem.

Praktická část využívá metody *analýzy* vývoje zadlužování jednotlivých zmíněných zemí a jejich následnou komparaci, u které je využito z velké části ukazatele HDP. *Komparace* je dána pomocí *syntézy* ukazatelů státního dluhu a HDP, dále prostřednictvím meziročního deficitu rozpočtu/ HDP a pomocí zobrazení propadu ekonomiky a rozpočtového deficitu během roku 2020 v procentuálním vyjádření HDP.

Následné poznatky situace České republiky jsou shrnuty metodou *deskripce* ve třech oblastech, a to v oblasti pandemie, státního rozpočtu a udržitelnosti veřejných financí a potřebných reforem v rámci rozpočtové politiky.

Analýza a komparace jednotlivých ukazatelů proběhla prostřednictvím údajů jednotlivých centrálních bank a statistických úřadů, Ministerstva financí ČR, Nejvyššího kontrolního úřadu ČR a Českého statistického úřadu. Konkrétně jsou zmiňovány například Národní banka Belgie (NBB), Hellenic Statistical Authority či Ministerstvo financí Estonska (Rahandusministeerium).

3 Teoretická východiska

3.1 Fiskální a rozpočtová politika

Rozpočet a rozpočtová politika je nedílnou součástí pro fungování každého státu. Rozpočtová politika zajišťuje organizaci a chod veřejných financí. Díky organizaci rozpočtové politiky tak může vláda udržovat hospodářský cyklus a další ukazatele důležité pro národní ekonomiku. To, jak rozpočtová nebo fiskální politika funguje a jak je organizována v dané zemi, je dáno částečně i politikou země, především konkrétními politickými stranami, množstvím byrokracie v zemi apod.

Obecným nositelem fiskální politiky je chápána vláda a další státní instituce, jako ministerstva, krajské a obecní úřady. Fiskální politiku Nahodil charakterizuje jako způsob politiky, prostřednictvím které může vláda každého státu realizovat programy týkající se rozpočtu (příjmy a výdaje), a ovlivňovat tak i makroekonomické ukazatele, jako nezaměstnanost apod., nebo ekonomické procesy.¹

Z pohledu Dvořáka mohou být pojmy fiskální a rozpočtová politika chápány jako synonyma, nicméně z pohledu funkcí se mohou lišit. Zatímco rozpočtová politika se zaměřuje spíše na funkci alokace a správné distribuce financí v rámci státního rozpočtu, fiskální politika může být chápána spíše jako politika, díky které vláda může ovlivňovat veřejné finance a stabilizaci.²

Naopak, dle Brčáka, je fiskální politika chápána stejně jako rozpočtová politika, kde rozpočtová soustava tvoří základ fiskální politiky. Úkolem fiskální politiky je usměrňovat ekonomiku a stabilizovat její výkon. Zmíněná rozpočtová soustava, jednoduše řečeno rozpočet, je charakterizována jako soustava veřejných rozpočtů představující vytváření a využití centralizovaných peněžních fondů za dané období. Základem pro rozpočtové soustavy je státní rozpočet.³

¹ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.40

² DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 26

³ BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 197

3.1.1 Státní rozpočet

Státní rozpočet patří do nejdůležitějších složek, které daná vláda spravuje pro stabilizaci a správnou alokaci veřejných financí.

Státní rozpočet a obecně soustavy veřejných rozpočtů jsou v České republice opraveny legislativně, konkrétně zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech. Zákonná úprava soustav veřejných rozpočtů umožňuje upravovat státní rozpočet, především jeho obsah a funkce, včetně tzv. státního závěrečného účtu. Dále upravuje příjmy a výdaje státního rozpočtu a hospodaření s nimi. Zahrnuty jsou i hospodaření organizačních složek státu a dalších organizací, hospodaření se státním dluhem a hospodaření s prostředky spadajícími do Národního fondu.⁴

Brčák obecně nazývá státní rozpočet jako státní finance. Jednoduše řečeno se jedná o finanční plán hospodaření státu pro dané období. Státní rozpočet má na starosti především vláda, která státní rozpočet navrhuje a následně předkládá ke schválení Poslanecké sněmovně.⁵

Nicméně, dle Jurečky, ho lze charakterizovat z různých pohledů. Z hlediska účetního je státní rozpočet bilancí státních příjmů a výdajů. Může se jednat též o finanční plán na dané rozpočtové období, včetně tzv. rozpočtové závěrky, jinými slovy bilance státního hospodaření z uplynulé období. Státním rozpočtem se též rozumí centralizovaný peněžní fond, který je soustředěný do působnosti státu, a to na principu nenávratnosti a neekvivalentního způsobu přerozdělování.⁶

Mezi základní ekonomické funkce státního rozpočtu patří především funkce alokační, stabilizační a redistribuční. Ze širšího pohledu mohou být charakterizovány i funkce kontrolní, regulační a politická.

Alokační funkce státního rozpočtu je nejstarší funkcí, charakterizována rozdělováním a umístováním peněžních prostředků do daných hospodářských sfér. Z jiného pohledu může

⁴ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.47

⁵ BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 197

⁶ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.48

být alokační funkce charakterizována jako soustředění a vynaložení finančních prostředků pro úhradu veřejných statků.⁷

Funkcí stabilizační rozumíme funkci, díky které mohou být vládou daného státu ovlivňovány jednotlivé makroekonomické ukazatele, jedná se o nezaměstnanost či inflaci. Děje se tak prostřednictvím aktivní fiskální politiky.⁸

Základní funkcí státního rozpočtu je též funkce redistribuční. Z pohledu morálního je ale u redistribuční funkce důležitý určitý rámec solidarity. Pokud by tak nebylo, dle Jurečky, by byl podporován určitý druh hazardu, kdy by se oslabovala odpovědnost občanů za sebe sama a mohlo by tak dojít k situaci tzv. „vypěstování kultury závislosti“.⁹

Redistribuční funkce má za cíl spravedlivé přerozdělení finančních prostředků mezi jednotlivé ekonomické subjekty. Z pohledu politického se tato funkce a její přerozdělování důchodů, může lišit dle politického uspořádání daného státu, tedy na státním zřízení. Nicméně, mezi příklady redistribuce státního rozpočtu mohou být zařazeny sociální transfery či dotace.¹⁰

3.1.2 Příjmy a výdaje státního rozpočtu

Již výše zmíněná definice státního rozpočtu charakterizuje státní rozpočet jako bilanci státních příjmů a výdajů. Jinými slovy, státní rozpočet je tvořen právě stránkou příjmovou a výdajovou. Z pohledu příjmů se jedná především o příjmy, které jsou využívány k financování běžných výdajů, nikoliv ke krytí investic či kapitálových výdajů. Jsou tedy určeny ke krytí potřeb, které se opakují každé období, většinou se jedná o roční období.

Příjmy státních rozpočtů se mohou skládat z více položek, nicméně tou nejvýznamnější částí těchto příjmů jsou daně. Daň je charakterizována jako povinná a zákonem určená platba do státního rozpočtu. Jinými slovy, představuje přesun peněžních prostředků ze soukromého sektoru do sektoru veřejného. Ze základní charakteristiky daní jsou daně děleny na daně přímé a nepřímé.¹¹

⁷ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 210

⁸ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.48

⁹ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 210

¹⁰ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.48

¹¹ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 214

Mezi přímé daně řadíme ty daně, které jsou navázány k určitému důchodu či majetku. Jsou používány jako zajišťování části důchodu, a to na základě důchodových a majetkových poměrů poplatníka. Příkladem mohou být daň z příjmů, silniční daň, daně ze zisku firem apod.¹²

Naopak daně nepřímé jsou založeny na principu, že nemůže být přesně určen plátec této daně. Mezi takové daně v praxi mohou patřit DPH, spotřební daň či ekologická daň, mohou se do této skupiny zařadit i cla. Mohou být tedy součástí ceny daného produktu, na který se daň vztahuje.

Nepřímě daně se týkají peněžních důchodů domácností a firem, ale až v okamžiku nákupu statků. Daný kupující hradí tuto daň nepřímo, prostřednictvím vyšší ceny daného statku. Právě tato skupina daní je většinou více zvyšována než daně přímé, protože se jedná o méně nápadnou formu navyšování daní. Tyto daně jsou nenápadně schované v ceně daného produktu tudíž spotřebitel si nemusí uvědomit přítomnost daně. Navíc koupě statků či služeb je pro spotřebitele spojena s pocitem užitku či požitku daného produktu či služby.¹³

Mezi další příjmy státního rozpočtu, které mají charakter daně patří také pojistné na sociální zabezpečení, dále veřejné zdravotní pojištění, příspěvky na státní politiku zaměstnanosti apod. Kromě daní patří též do příjmů rozpočtu přijaté úroky, příjmy z pronájmu a prodeje majetku či přijaté transfery. Výdaje státního rozpočtu jsou ovlivněny daným způsobem politiky ve státě a zahrnuje širokou škálu oblastí, které jsou závislé na tom, kolik jim stát z daného rozpočtu poskytne prostředků. Mezi nejvýznamnější výdaje státního rozpočtu v České republice patří především výdaje sociálního charakteru, které mají podobu transferových plateb jako jsou například podpory, příspěvky, dávky atd. Mezi položky tvořící další značnou část výdajové stránky rozpočtu jsou vládní nákupy, které zaujímají podstatné financování běžných a investičních výdajů vlády v oblastech školství, zdravotnictví, policie a obrany státu, dopravy, podpory zemědělství, exportu a podobně. Všechny rozpočtové výdaje mohou být děleny na mandatorní a nemandatorní. Mandatorní výdaje jsou charakterizovány jako výdaje, které je stát povinen hradit ze zákona či na základě jiných závazků. Naopak nemandatorní výdaje nejsou povinností státu je realizovat, ale může

¹²JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 214

¹³ Tamtéž, s. 214

dle aktuální ekonomické situace v zemi. V tomto případě se jedná například o rozvojové projekty, rozvoj a podpora vědy, rozvíjení infrastruktury a podobně.¹⁴

Dle rozpočtové soustavy, jejích příjmů a výdajů se posuzuje, zda je daný rozpočet vyrovnaný či nevyrovnaný a zda tak vzniká schodek neboli deficit státního rozpočtu.

V rámci České republiky, je nejvýznamnější institucí spojenou se státním rozpočtem Ministerstvo financí ČR. MF stojí již za vytvořením státního rozpočtu a za jeho správou. Kromě vytváření a správy státního rozpočtu ČR, má MF na starosti zajišťování členství v mezinárodních finančních institucích a finančních orgánech, jako je především Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Evropská unie apod.¹⁵

Nepřímo na rozpočtovou politiku působí Parlament ČR, kterému se MF zodpovídá se státním rozpočtem a prochází schvalováním právě přes Parlament. Mezi další instituce spojené s tímto procesem nepřímo je Nejvyšší kontrolní úřad či Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, které mají za cíl kontrolní činnost v této oblasti zaměřenou na institucionální kontrolu.¹⁶

3.2 Deficit státního rozpočtu

Deficit státního rozpočtu vzniká při nevyrovnaném státním rozpočtu tehdy, když výdajová stránka rozpočtu převažuje nad jejími příjmy. Jinak řečeno, v tomto případě vzniká záporné saldo rozpočtu. V případě České republiky není ve velké většině dosahováno vyrovnaného rozpočtu. Česká republika navíc disponuje vysokým zadlužením a nepředpokládá se, že by v blízké budoucnosti mohl být rozpočet vyrovnaný.

¹⁴ BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 198

¹⁵ Působnost Ministerstva financí - dle zákona ČNR č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných státních orgánů ČR. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2020, 16.3.2020 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/zakladni-informace/hlavni-cinnosti>

¹⁶HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. *Veřejné finance*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s.183

Obecně jev deficitu státního rozpočtu převažuje ve světové ekonomice, především v aktuální situaci. Tento jev ale nebyl vždy podporován nebo považován za stav, který ekonomice v krátkodobém horizontu nemusí vadit. Deficit začal být více praktikován až během poloviny 20. století. Do té doby převažovaly teorie a zásady tzv. zdravých financí, kde byl schodek státního rozpočtu nežádoucím jevem i v krátkodobém horizontu.¹⁷

České republiky i všech zemí EU se týkají Ustanovení Evropské unie, konkrétně v rámci deficitu státního rozpočtu se jedná o Pakt stability a růstu. Tento pakt vyžaduje po členských státech EU, aby jejich deficit veřejného rozpočtu nepřekračoval 3 % HDP. Nedodržení této podmínky je ze strany Evropské unie sankcionováno. Nicméně je důležité zmínit, že hrají roli i okolnosti, kvůli kterým daný deficit vzniknul. V praxi je častým jevem, že země v rámci tolerance ze strany EU tuto hranici překračuje.¹⁸

Deficit státního rozpočtu z ekonomického pohledu můžeme dělit na deficit cyklický a strukturální.

Cyklický deficit je druh deficitu, který je více přirozený pro ekonomiku státu. Jedná se o běžný jev v rámci ekonomického cyklu. Je považován za důsledek změn v rozpočtových příjmech a výdajích především vzhledem k cyklickému poklesu ekonomiky. Dle Jurečky: „V období ekonomického útlumu se snižuje daňový výnos, neboť se snižuje daňový základ, jelikož klesají mzdy a zisky. Současně však v takovém ekonomicky nepřívětivém období rostou požadavky na výdaje (zejména sociální) ze státního rozpočtu.“¹⁹

Tento typ deficitu může vzniknout důsledkem vestavěných stabilizátorů v rámci fiskální politiky dané vlády, nicméně se považuje za méně nebezpečný jev než strukturální deficit, protože se předpokládá, že se jedná o dočasnou disbalanci v rámci ekonomického cyklu.

Za více nebezpečný je ale považován druhý případ deficitu, deficit strukturální. Ten se považuje jednoduše za důsledek rozhodnutí vlády o deficitně financovaných výdajích státního rozpočtu. V praxi to znamená především odsun finančních problémů a prohloubení dlouhodobého zadlužení a problémů pro ekonomiku dané země. Jurečka charakterizuje

¹⁷ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 228

¹⁸ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 229

¹⁹ Tamtéž, s. 229

strukturální deficit jako: „*rozdíl mezi vládními příjmy a výdaji za podmínek, kdy ekonomika je nebo byla na úrovni potencionálního produktu a plné zaměstnanosti.*“. V praxi je velmi složité zjišťovat, zda se jednalo o tento případ deficitu. K co nejpřesnějšímu určení strukturálního deficitu je používána řada statistických metod, avšak není zcela možné určit tento jev vzhledem k mezerám mezi skutečným a potencionálním produktem.²⁰

Rozpočtová politika a vznik případného deficitu státního rozpočtu úzce souvisí s politikou a jde především za danou vládou země. Nicméně, ne každá vláda či politická strana má odvalu v případě schodku ho napravovat tak, aby se stát nezadlužil do budoucna ještě více, tedy zvyšováním daní a snižováním státních výdajů. Oba tyto kroky jsou u obyvatel nepopulární, i když například v danou chvíli byly potřebné. Politické strany tak často voliče manipulují svým programem pro snižování daní nebo naopak zvyšování výdajů, tedy vyšší dávky, podpory a podobně. Obyvatelé si ale ne vždy uvědomují, že není možné z pohledu financí a vyrovnaného rozpočtu, aby se snižovaly daně, případně se zvyšovaly výdaje, aniž by se to obyvatelstva dotklo. Holman tento častý jev charakterizuje jako „oběd zdarma“, který ale ve skutečnosti je pouze fikcí. „*Ekonomika se může pohybovat jen po hranici svých produkčních možností. Není možné mít více veřejných statků, aniž bychom se vzdali části soukromých statků. Stejně tak není možné mít více soukromých statků, aniž bychom se vzdali části veřejných statků.*“ Právě z této situace, která je v praxi častým jevem, vznikají deficitní rozpočty, které následně více zatěžují stát do budoucna. Obyvatelé často nepoukazují na to, že se zvyšuje dluh, ale poukazují na to, že jim stát zvyšuje daně. Obyvatele by přitom mělo zajímat především, jaké jsou státní výdaje a zda jsou využívány tak, jak by správně měly. Reálným břemenem pro stát jsou následně státní výdaje, nikoliv to, jak se financují. Je ale též důležité, zda jsou výdaje financovány daněmi nebo půjčkami. Pokud vláda financuje své výdaje půjčkami, může to vést dalšímu většímu nárůstu výdajů do budoucna.²¹

3.2.1 Příčiny vzniku deficitu

Deficit státního rozpočtu může vznikat jak na straně příjmů, tak na straně státních výdajů. Na straně příjmů se jedná především o nižší výběr daní, případně snižování jejich

²⁰ JUREČKA, V. *Makroekonomie*, 3.vydání. Praha: Grada, 2017, s. 230

²¹ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6.vydání. Praha: C.H.Beck, 2016, s.620

sazeb. Naopak na straně výdajů vzniká deficit jejich zvýšením, a to bez adekvátního zvýšení příjmů.²²

Mezi hlavní příčiny deficitu mohou patřit okolnosti související s již výše zmiňovaným cyklickým (pasivním) deficitem, nebo strukturálním (aktivním) deficitem. Deficit pasivní může vzniknout i bez zásadních rozhodnutí vlády o fiskálních změnách, a to na základě ekonomické situace, ve které se země nachází. Jedná se tedy o působení exogenního faktoru, který může dát vznik poklesu příjmů do rozpočtu nebo růst výdajů. Příčiny, které takto často vznikají je například hospodářský pokles, nákladový šok, mimořádné události, jako například válka či přírodní katastrofa. Veškeré tyto možné příčiny způsobí nerovnováhu v rozpočtu, ale jedná se o příčiny náhodného charakteru, které mohou přijít nepředvídatelně, ale zároveň nepůsobí permanentně. Pokud to tak není, může se v praxi jednat v rámci EU za příčinu nárůst úroků z veřejného dluhu, který je složkou více dynamickou a ve většině případů se jedná též o exogenní složku.²³

Aktivní deficity jsou především důsledek aktivních vládních rozhodnutí, kdy vláda dlouhodoběji podněcuje k fiskálním rozhodnutím mimo aktuální situaci ekonomického cyklu. Tato rozhodnutí ale mohou mít i z krátkodobého hlediska rozumné důvody, například rozložení daňové zátěže v případě investic či projektů, které mají za úkol sloužit i příštím generacím. Nicméně je nutné zmínit, že v praxi je často tento typ deficitu spojován s příčinou vládního populismu, kdy je především předvolební snaha si naklonit voliče a získat tak jejich přízeň.²⁴

Dle Nahodila mohou být na základě objektivních a subjektivních příčin definované hlavní příčiny rozpočtového deficitu: kromě hospodářského poklesu jsou zmíněny i snížení výkonu ekonomik, na kterých je daná země závislá, růst úrokových sazeb, přírodní katastrofy a války, použití nástrojů fiskální expanze a časové rozložení financování nákladných investic.²⁵

²² NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.270

²³ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 24

²⁴ Tamtéž, s. 56

²⁵ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.271

3.2.2 Důsledky deficitu

Dle různých teorií může mít deficit státního rozpočtu různé důsledky na ekonomickou stránku státu.

Z pohledu krátkodobého deficitu v rozpočtu se nutně nemusí jednat o negativní jev. Z teoretického hlediska může krátkodobý deficit přinést výhodu v takzvaném změkčení vládního rozpočtového omezení. Tato situace může být výhodná při působení exogenních vlivů v daném období, tudíž případný finanční šok nemusí být tak velký. Deficit v tomto případě nemusí být nutně negativním jevem, pokud se jedná o efektivní veřejné investice, kdy velikost výnosu daného projektu je vyšší než úroková míra dluhu.²⁶

Naopak, dlouhodobější vytváření deficitu už je spíše jevem negativním. Jednoduše řečeno dlouhodobý deficit vede k veřejnému dluhu a vzniká tak fiskální nerovnováha, která může vyústit i v dluhovou krizi. Mezi důsledky, které mohou následně nastat je omezení importu, inflace, růst úrokových sazeb a větší zatížení státního rozpočtu úrokovými výdaji. Jinými slovy, kromě zvyšování veřejného dluhu, mohou opakované deficity způsobit i problémy makroekonomického charakteru. V dnešním světě je častým jevem dlouhodobější působení deficitu na rozpočet, často jsou tyto jevy spojené především s politikou, protože snižování schodků není populárním krokem.²⁷

Nicméně je vhodné zmínit, že důsledek veřejného zadlužení může být převzat z minulosti. Příkladem je případ české vlády při rozdělení Československa, kdy byly převzaty některé dluhy z minulosti.²⁸

3.3 Veřejný dluh

Veřejný dluh reprezentuje širší pojetí než pojem státní dluh. Často se přesto hovoří především o státním dluhu, je též zmiňován i jako vládní dluh. V tomto smyslu se typy dluhů rozlišují z pohledu subjektů, kterými je daný dluh vytvořen a jaký subjekt je v dané situaci dlužníkem. Přitom veřejný dluh, ač není tak často používán, je důležitým makroekonomickým ukazatelem. Dlouhodobě má např. Řecko v rámci EU největší podíl

²⁶ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 65

²⁷ Tamtéž, s. 66

²⁸ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.274

veřejného dluhu na HDP, který se stále zvyšuje. V roce 2007 byl, dle Eurostatu, veřejný dluh vztažený na ukazatel HDP 102,2 %, v prvním kvartálu roku 2019 již 181,9 %.²⁹

Často se na úkor veřejného dluhu zmiňuje právě dluh státní. To je možné ze skutečnosti, že ve velké části zemí tvoří státní dluh většinou část veřejného dluhu. V majoritní části států EU dosahuje státní dluh více jak 80 % veřejného dluhu. Velmi vysoký podíl patří právě Řecku nebo Belgii, nejvyšší tento podíl byl zaznamenán na Maltě, kde dluh centrální vlády tvořil 100 %.³⁰

Jednoduše může být veřejný dluh charakterizován jako pohledávka jak vůči současné, tak vůči budoucí daňové povinnosti obyvatelstva. Charakterizovat ho můžeme též jako sumu závazků státu, územní samosprávy, mimorozpočtových fondů a veřejných podniků a institucí ve formě dluhopisů či krátkodobých úvěrů.³¹

Do veřejného dluhu jsou zahrnuty: dluh centrální vlády (jinými slovy státní dluh), dluhy místních správy a samospráv (dluhy krajů a obcí) a dluhy parafiskálních fondů (jedná se např. o Fond zdravotního pojištění).³²

I přes to, že veřejný dluh je často charakterizován dle tradiční definice, která vymezuje veřejný dluh jako sumu minulých deficitů rozpočtů, je nutné vzít v potaz fakt, že existují i jiné vlivy, které působí na veřejný dluh a jsou těžko ovlivnitelné nebo vůbec. Mezi příklady patří například vliv inflace či kurzové vlivy. Dvořák upozorňuje na tři aspekty:³³

- 1) Existence mimorozpočtových příčin vzniku veřejného dluhu. Je důležité počítat s možným vznikem dluhu mimo proces státního rozpočtu, například převzetí finančních závazků jiných ekonomických subjektů, což ale může být v dané situaci nebezpečné z důvodu toho, že tyto převzaté závazky unikají parlamentní kontrole.

²⁹ Francie nejzadluženějším státem EU? Ale kdeže... Dostupné z: <https://www.finance.cz/525889-dluhy-evropskych-statu/>.

³⁰ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 80

³¹ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.274

³² DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 80

³³ Tamtéž, s. 81

- 2) Existence alternativy krytí dluhu rozpočtového deficitu. Znamená to, že ne vždy musí být nárůst veřejného dluhu řešením pro krytí schodku státního rozpočtu. V praxi jsou případy, kdy se situace řešila monetizací, krytím výnosy z privatizace (příkladem z praxe je uváděna Itálie, Rusko i některé jihoamerické země).
- 3) Veřejný dluh jako stavová veličina. Do tohoto aspektu patří právě již zmíněné vlivy, jež mohou ovlivnit dluh. Reálná hodnota dluhu se z tohoto důvodu nemusí nutně měnit pouze v důsledku rozpočtového salda za dané období. Kromě již výše zmíněných vlivů inflace a kurzových vlivů, mají tento vliv též růsty úrokových sazeb.

3.3.1 Vyjádření hrubého a čistého dluhu

Vyjádřením a rozlišením hrubého a čistého dluhu může být přesněji vyjádřen daný veřejný dluh. Z praktických příkladů vyplývá, že ve velké většině se vyjadřuje veřejný dluh jako dluh hrubý.

Hrubý dluh je charakterizován jako celková suma závazku daného subjektu (v našem případě státu) bez ohledu na sumu jeho pohledávek. Naopak čistým dluhem je rozuměno celkový objem závazků snížený o objem jeho pohledávek.³⁴

Česká republika disponuje veřejným dluhem, kde není tak nutné rozlišovat, zda je veřejný dluh prezentován jako dluh hrubý či čistý. Naopak Dvořák uvádí jako opačný příklad Japonsko, jehož čistý vládní dluh činil v roce 2007 89,9 % HDP, zahrnuté byly i japonské pohledávky v zahraničí, zatímco hrubý dluh byl více jak 190 % HDP. Z tohoto vyplývá, že existují i případy, kdy stát disponuje vyšším objemem vládních pohledávek, než je objem vládních závazků.³⁵

3.3.2 Státní dluh

Státní dluh, jež je v praxi často zmiňovaným pojmem, je součástí dluhu veřejného. Jednoduše řečeno představuje zadlužení vlády. Právě státní dluh vzniká shromažďováním deficitů státních rozpočtů, který je často krytý výpůjčkami, nejčastěji ve formě dluhopisů,

³⁴ Tamtéž, s. 84

³⁵ Tamtéž, s. 85

kteře jsou vydány vládou. Ty mohou být nakupovány jak domácími, tak zahraničními subjekty a na základě toho je možno hovořit o dluhu domácím (vnitřním) a dluhu zahraničním (vnějším).³⁶

Při růstu státního dluhu ale je třeba brát v potaz i inflaci, která upravuje jeho hodnotu. Díky tomu můžeme zjistit, že reálně roste státní dluh méně. Z tohoto důvodu je častěji státní dluh vyjadřován ku poměru HDP.³⁷

3.4 Nástroje pro financování rozpočtového deficitu

V praxi se především hovoří právě o státním dluhu, tedy dluhu, který vytváří daná vláda nevyrovnaným rozpočtem. Ten musí stát nějakým způsobem zafinancovat a pokrýt, nejčastěji se tak děje na finančních trzích. Pokrytí deficitu může vláda zařídít různými způsoby. Vzhledem k faktu, že v praxi politici velice neradi zvyšují daně z důvodu populismu, je častým řešením pokrytí deficitu půjčka, která se provádí například pomocí operace na volném trhu. Nicméně u tohoto je třeba počítat s jevem, který může způsobit takzvané vytěšňování soukromého sektoru a jejich investic.³⁸

Fiskální politika má za cíl udržení ekonomického růstu a obecně přispívat k cenové stabilitě. Často je možné se setkat i s kombinací fiskální a monetární politiky. Nicméně mezi hlavní nástroje, pomocí kterých se pracuje se státním rozpočtem a jeho příjmovou a výdajovou stranou jsou:³⁹

- 1) Daně, tvořící především příjmovou stránku rozpočtu,
- 2) Vládní výdaje jako výdajová stránka rozpočtu,
- 3) Transfery, které tvoří též výdajovou stránku rozpočtu a představují jednostranné převody.

³⁶ BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 198

³⁷ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6.vydání. Praha: C.H.Beck, 2016, s. 628

³⁸ BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 202

³⁹ NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.166

Z jiného pohledu je možné říct, že alternativy financování deficitu se odvíjí hlavně v rámci daňového krytí deficitu, dluhového krytí a dalších možných nástrojů pro ovlivnění vývoje deficitu rozpočtu.

3.4.1 Dluhové krytí deficitu

Většinou variantou bývá dluhové pokrytí deficitu rozpočtu. Jsou ale možnosti několika cest toho, jak vláda může tyto kroky provést a jaké budou tyto kroky mít důsledky na další vývoj státního dluhu. Velmi častou variantou je emise státních dluhopisů, jinými slovy vláda rozprodává státní dluhopisy a využívají toho, že si tímto způsobem berou volné peněžní prostředky z vnitřní ekonomiky, tedy i od domácností a firem. Státní dluhopisy mohou mít tři formy: jako pokladniční poukázky (krátkodobé dluhopisy se splatností kratší jak 1 rok), dluhopisy se splatností od 1 roku do 10 let a dlouhodobé dluhopisy, které disponují splatností více jak 10 let. V praxi jako jedni z prvních, kdo tu to možnost investice využívá jsou banky a jiné finanční instituce. Až od roku 2011 je ale možnost nákupu státních dluhopisů ulehčen drobným investorům v podobě obyvatel ČR, ale také organizacím jako jsou nadace, spolky a další právnické osoby.⁴⁰

3.4.2 Monetizace deficitu

Další možností je monetizace deficitu, kde se též jedná o prodej státních dluhopisů, nikoliv menším investorům, ale centrální bance. Je nutné ale zmínit, že centrální banka tak z principu není absolutně nezávislá, jinými slovy je z části vtahována do fiskální politiky státu, což se ne vždy od centrální banky očekává. Krokem, kdy si centrální banka nakoupí státní dluhopisy od vlády, emituje další své peníze, což v praxi znamená, že došlo i k nárůstu peněžní báze o částku, kterou centrální banka na nákup dluhopisů uvolnila. Z dlouhodobějšího hlediska může tento krok vyvolávat inflační tlaky, proto je snaha ve velké většině států o to, aby centrální banka byla udržována jako nezávislá na státu. V praxi nicméně tyto kroky podnikají například Spojené státy americké, které praktikují kvantitativní uvolňování a nakupují od své centrální banky dluhopisy s vidinou monetární pomoci ekonomiky země. V rámci Evropské unie je připravena i Evropská centrální banka

⁴⁰ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 231

na tuto zmíněnou monetizační metodu, a to při případném řešení akutní dluhové krize některých států v rámci eurozóny. V tomto případě je především snaha pomoci nejvíce zadluženým zemím, aby nemusely přistupovat na úvěry s vyššími úroky a ještě více tak zatěžovat danou ekonomiku.⁴¹

3.4.3 Zahraniční úvěr

Variantou v rámci dluhového krytí deficitu je též možnost úvěru ze zahraničí. Jedná se ale o alternativu, prostřednictvím které se stát může dostat do určité formy závislosti, jinak řečeno do zahraničněpolitické implikace. Nevýhodou může být i fakt, že úrok z půjčky vytvořený v tuzemsku se tak odlívá do zahraničí. Na druhou stranu ale tento typ úvěru netlačí na domácí úrokovou míru.⁴²

3.4.4 Snížení výdajů

Poslední metodou, která nepatří již do skupiny dluhového způsobu krytí, je omezení výdajů státního rozpočtu. I tento krok je, stejně jako zvyšování daní, krokem nepopulárním v rámci politiky. Zároveň je třeba dodat, že ne vždy může tento krok zemi pomoci, naopak tato cesta může vést k situaci, kdy se důsledkem sníží životní úroveň v zemi, případně i omezení ekonomického růstu země. Krajním řešením ale může být i prodej aktiv v státním vlastnictví, který není doporučován z důvodu toho, že mimořádné příjmy z privatizace státního majetku jsou v této situaci používány na obvyčejnější fiskální výdaje a potřeby státu.⁴³

3.4.5 Administrativní řešení dluhu

Metodou pro snížení státního dluhu může být i radikální administrativní řešení. Je považováno ale za riskantní způsob řešení, který poškozuje držitele vládních obligací. V průběhu historie však proběhlo několik případů, kdy se k tomuto řešení daný stát rozhodnul. Příkladem jsou i Spojené státy americké během 19. století. Několik států

⁴¹ Tamtéž, s. 230

⁴² JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 231

⁴³ Tamtéž, s. 232

jednoduše tehdejší dluhy odmítlo a eliminovalo tak radikální státní dluh, tudíž daňové břemeno poplatníků bylo přeneseno na věřitele. Toto řešení není považováno za šťastné, protože může do budoucna snižovat důvěryhodnost dané vlády a komplikuje tak i umístění nových emisí vládních obligací.⁴⁴

V rámci nástrojů, prostřednictvím kterých může vláda pokrýt aktuální deficit rozpočtu je ale potřeba počítat s úroky, které vládu stojí další peníze. Holman poukazuje právě na tento fakt, kdy stát má jednodušší situaci v půjčování si peněz, tudíž tyto kroky jsou v praxi velmi časté, ale přináší další úroky. To může být ale i jedna z příčin, proč vláda disponuje rozpočtovým schodkem. Stát se tak může dostat do situace, kdy státní dluh stále roste a vláda je nucena si půjčovat finance na pokrytí už jen proto, aby pokryla úroky ze starších půjček. Holman popisuje tuto skutečnost jako moment, ve kterém stát „převaluje“ státní dluh stále před sebou.⁴⁵

Souviset s těmito kroky ale může i později jev vytěšňovacího efektu, který je též spojen s touto problematikou okolo rozpočtové politiky.

3.4.6 Vytěšňovací efekt

Vytěšňovací efekt v ekonomii má souvislost s vládními výdaji a způsobem financování deficitu státního rozpočtu. Může být důsledkem některých výše zmíněných kroků vlády při krytí deficitu.

Efekt vytěšňování reprezentuje omezení soukromých výdajů z důvodu zvyšování výdajů vládních. Rovněž z tohoto částečně vyplývá, že je tak účinek vládních výdajů negován. Soukromé výdaje mohou být výdaji vládními vytěšňovány přímo i nepřímo. Přímo se tak může dít přímou substitucí, nepřímo například prostřednictvím růstu úrokové míry. Přímou substitucí neboli vytěšňováním vláda zvyšuje vládní výdaje v určitých oblastech jako je školství, zdravotnictví, veřejná doprava a podobně. Následkem tohoto kroku je pak snižování soukromých výdajů v těchto daných oblastech, tzn. snižují se soukromé výdaje na školství či veřejnou dopravu. Vládní výdaje v tomto případě konkurují výdajům soukromým

⁴⁴ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 144

⁴⁵ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6.vydání. Praha: C.H.Beck, 2016, s.627

takovým způsobem, že k soukromým výdajům následně dochází méně. Vytěsnění tohoto typu výdajů může být v různých mírách: nulové, částečné či úplné. Vše se odvíjí v závislosti na tom, jak moc vládní výdaje nahrazují reálně ty soukromé.⁴⁶

Jurečka ale poukazuje na problematiku tohoto přímého vytěsňovacího efektu, který může mít souvislost s politikou, protože může v některých případech politicky citlivou záležitostí. V dané zemi budou subjekty, které jsou schopny si soběstačně zafinancovat školství a zdravotnictví, bude tedy pro ně z jejich pohledu zbytečné, aby vláda zvyšovala své výdaje na podporu těchto oblastí. Naopak ale jsou subjekty, které si nemohou dovolit samostatně financovat školství či zdravotnictví, pro ně je z jejich pohledu financování ze strany státu nezbytnou a samozřejmou záležitostí.⁴⁷

Nepřímý vytěsňovací efektu má souvislost hlavně s výší úrokové míry a má tak vliv následně na investiční aktivity. Pokud vláda zvýší vládní výdaje a bude tak stimulovat poptávku po daných výrobcích či službách, stimuluje tímto krokem i poptávku po penězích, díky čemuž zároveň, za jinak nezměněných podmínek, je podněcován růst úrokové míry.⁴⁸

Holman ve své literatuře zároveň poukazuje i na způsob vytěsňování v případě půjčování si v zahraničí. Pokud se tak děje, dochází prostřednictvím vládních výdajů k vytěsňování čistého vývozu. Děje se tak prostřednictvím jevů apreciacie či depreciace, která právě s ukazatelem čistého vývozu hýbe.⁴⁹

Na jev vytěsňovacího efektu může mimo jiné záležet na tom, zda se tak děje spíše v rámci cyklického deficitu rozpočtu nebo strukturálního.

V rámci cyklického deficitu, kdy se předpokládá, že se tak děje z důvodu fáze ekonomického cyklu. Předpokládá se, že cyklický deficit je vyrovnáván naopak přebytky příjmů státu nad jeho výdaji v období konjunktury. Vyplývá z toho, že efekt vytěsňování soukromých investic střídá v tomto období efekt vtahování soukromých investic a to tehdy, když státní rozpočet vykazuje přebytek. Z dlouhodobého hlediska v rámci hospodářského cyklu je tak efekt vytěsňování vyvažován efektem vtahování, tudíž pokud se jedná opravdu

⁴⁶ JUREČKA, V. *Makroekonomie*, 3.vydání. Praha: Grada, 2017, s. 240

⁴⁷ Tamtéž, s. 240

⁴⁸ Tamtéž, s. 240

⁴⁹ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6.vydání. Praha: C.H.Beck, 2016, s.637

o deficit cyklický, nemusí tak mít negativní vliv na dlouhodobější rozvoj hospodářství v zemi. Na druhou stranu vytěšňovací efekt v rámci strukturálního deficitu nemá být jak vyvážen. V tomto případě se jedná o negativní jev, který nemá pozitivní důsledky na ekonomiku v zemi. Též Brčák a spol. upozorňuje v tomto případě na růst úrokových sazeb a pokles soukromých investic, které má za následek dlouhodobé oslabení růstu zaměstnanosti a reálného produktu, naopak ale při růstu inflace. Stát má totiž tendenci následně přistupovat k již výše zmíněným krokům emise peněz, díky čemuž roste bez důvodu množství peněz v oběhu, tedy je tak způsobená další růst cenové hladiny.⁵⁰

3.4.7 Daně

Jak je již výše zmíněno, daňové financování je nepopulární záležitostí u politiků. Zároveň se jedná o náročnější způsob krytí z důvodu potřeby schválení legislativními orgány státu, zároveň má tento krok souvislost i s demotivací na ekonomické subjekty.⁵¹

3.5 Problematika státního rozpočtu a politiky

Problematika státního rozpočtu, jeho vyrovnanosti a snižování veřejného dluhu je velice rozsáhlou a problematickou oblastí. Je tak bezpochyby i proto, že tato oblast především v dnešním světě souvisí s politikou.

Dříve byl vyrovnaný státní rozpočet samozřejmostí, který mohl být narušen jen mimořádnými událostmi jako byly světové války a podobně. Pokud se tak nedělo, byl tento výsledek státního rozpočtu a dané vlády považován za nevhodný či dokonce nemorální. Tento názor se ve společnosti více změnil během světové hospodářské krize ve 30. letech 20. století a začal být během minulého století více přijímáno, že deficit rozpočtu není nenormální záležitostí, v některých případech, že může dokonce přinést i něco užitečného. Touto problematikou se zabýval i například významný ekonom James McGill Buchanan.⁵²

⁵⁰ BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 203

⁵¹ JUREČKA, V. *Makroekonomie, 3.vydání*. Praha: Grada, 2017, s. 230

⁵² DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 62

Úzce je tato skutečnost spojena s politikou. Z Buchananova pohledu je tato skutečnost logickým důsledkem existence demokratického politického systému, díky kterému jsou politici závislí na výsledcích periodických voleb. To je důvod k tomu, aby se snažili o pozitivní přijímání jejich rozhodnutí ze strany aktuálních voličů, nikoliv těch budoucích. Důsledkem těchto kroků je tedy neustálé navyšování rozpočtového deficitu a snaha uspokojit poptávku voličů po vysokých státních výdajích a nízkých daních. I kdyby tedy politik prosazoval správné cesty ke snížení státního dluhu prostřednictvím snížení státních výdajů či naopak zvýšením daní, s největší pravděpodobností nebude další volební období ze strany voličů zvolen.⁵³

Aby fiskální rovnováha byla udržována a nebyla porušována, je nutné se držet principu, podle kterého je nutné, aby náklady, které jsou spojené se zvyšováním nákladů státních výdajů dopadaly finančně na ty subjekty, které z těchto výdajových programů aktuálně profitují. Jinak řečeno, tyto výdaje jsou potřeba, aby byly hrazené daněmi současných daňových poplatníků, nikoliv těch budoucích. Buchanan navrhoval myšlenku zakotvit až do ústavy, kdy by povinností vlády bylo předkládat vyrovnaný návrh rozpočtu. Toto pravidlo by mělo ale pouze procedurální charakter, tedy že stanoví pouze rámec pro fiskální rozhodování. To znamená, že by nebyly stanoveny exaktní hranice pro celkový objem veřejných výdajů, ani jejich strukturu. Buchanan tak svými myšlenkami nezasahuje proti veřejnému sektoru jako takovému, ani proti veřejným výdajům. Je pouze nutné regulovat takové veřejné výdaje, které nejsou pokryty zdaněním. S touto myšlenkou by bylo vhodné, aby uvedení zmíněného dodatku bylo provedeno s takovým odkladem, který znemožní kalkulovat dopady na budoucí důchody obyvatelstva.⁵⁴

James M. Buchanan tak na základě těchto myšlenek prokázal silnou korelaci mezi peněžní emisí a výší rozpočtového deficitu v USA mezi léty 1947-1974. Dle jeho názoru, takovýmto způsobem platí politické strany za získané hlasy voličů. Politikové mají též tendenci nabízet další veřejné statky, pomocí kterých si kupují další hlasy, aniž by byli nuceni je financovat vlastními zdroji. Buchanan byl tak zastáncem zákona o vyrovnaném

⁵³ Tamtéž, s. 62

⁵⁴ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 62

státním rozpočtu a po prezentování jeho myšlenek daly některé země do pohybu podobná fiskální opatření s cílem vyrovnanějšího rozpočtu.⁵⁵

3.6 Fiskální politika Evropské unie

Fiskální politika v rámci Evropské unie je též důležitým aspektem, díky kterému je EU organizována. Nicméně ale jako v dílčích státech, kde je organizován státní rozpočet, na úrovni EU neexistuje, jinak řečeno, neexistuje jednotná fiskální politika a jednotný centrální rozpočet. Fiskální politika Evropské unie je tak z části závislá na koordinaci a vývoji dílčích fiskálních politik jednotlivých členských států. Kromě tohoto je vhodné zmínit i fakt, že pro státy, které jsou součástí tzv. eurozóny mají za podmínku splňovat další kritéria, jako je Pakt stability a růstu.⁵⁶

3.6.1 Pakt stability a růstu

Pakt stability a růstu je jedním z hlavních nástrojů pro členské státy Evropské unie k tomu, aby co nejlépe hospodařily se svými rozpočty a zbytečně se nezadlužovaly. Důvodem jeho vzniku byly obavy, aby jednotlivé státy, které jednou splnily kritéria pro vstup do EU, je stále udržovaly i během celé doby členství v EU. Z právního hlediska může být Pakt stability a růstu chápán jako upřesnění Maastrichtské smlouvy, podle které je členským státům zakázáno hospodaření s nadměrnými schodky rozpočtu. Jako nástroj pro udržování fiskální politiky je závazný pro všechny členy EU, avšak některá opatření zahrnující především sankce, jsou závazné pouze pro členy eurozóny, tedy pro státy, které se rozhodly přijmout jednotnou měnu euro.⁵⁷

Jak státy eurozóny, tak i ostatní členové EU jsou povinni pravidelně předkládat programy stability. Nástroje používané ke kontrole mohou mít preventivní a sankční charakter.

⁵⁵BUCHANAN, James McGill. *Politika očima ekonoma*. Praha: Liberální institut, 2002, s.13

⁵⁶NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.165

⁵⁷DĚDEK, Oldřich. Pakt stability a růstu. *Ministerstvo financí České republiky: Zavedení eura v České republice* [online]. 1.12.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

Preventivní oblast pozoruje stavy jednotlivých fiskálních politik členských států a v případě překročení určitých hranic dává Rada EU danému státu doporučení k zavedení opravných opatření. Pokud se tak nestane, může ze strany EU přijít sankční opatření.⁵⁸

Nástroje sankční se následně týkají především těch členů EU, kteří postoupili do třetí fáze Evropské měnové unie a přijaly jednotnou měnu euro. Principem této skupiny nástrojů je zajištění vyšší disciplíny těchto států, aby svými vysokými schodky rozpočtu či dluhy neohrožovaly stability měny eura a nezvyšovaly cenovou hladinu eurozóny. Konkrétně se tyto státy zavázaly k plnění dvou hlavních kritérií:⁵⁹

- 1) schodek veřejných financí státu nepřekročí 3 % HDP,
- 2) výše veřejného dluhu musí být menší než 60 % HDP.

V případě situace, kdy by některý člen nesplňoval tyto podmínky následuje upozornění ze strany Evropské komise a je požadováno vypracování plánu dané země, jakým způsobem chce do budoucna dosáhnout nápravy tohoto stavu. Pokud ani poté nepostupuje dle plánu, mohou být ze strany EU na danou členskou zemi uvaleny peněžní sankce, které jsou konkrétně popsány jako: „*povinnost složit na neúročný účet jistinu ve výši 0,2 % HDP plus 0,1 % HDP za každý procentní bod, o němž převyšuje hodnota schodku povolenou hranici 3 %, a to až do 0,5 %. Pokud do dvou let nebude rozpočtový schodek redukován, jistina propadá.*“⁶⁰

Kromě těchto opatření bylo kolem roku 2005 uskutečněna revize Paktu, prostřednictvím které došlo k novelizaci daných částí Paktu, tj. preventivní a represivní větve. Cílem této novelizace bylo posílení a zlepšení implementace těchto pravidel. Jinými slovy se uskutečnilo posílení části preventivní, například diferencování střednědobého rozpočtového plánu jednotlivých států, na druhou stranu se jednalo o oslabení části represivní, kde se například prodloužily některé lhůty nebo se zohledňují nepředvídatelné hospodářské situace a okolnosti.⁶¹

⁵⁸ NAHODIL, František. Veřejné finance v České republice. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.172

⁵⁹ Tamtéž, s. 173

⁶⁰ NAHODIL, František. Veřejné finance v České republice. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.173

⁶¹ Pakt stability a růstu. ČNB [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/-pakt-stability-a-rustu/

3.6.2 Vykazování deficitu v rámci EU

V rámci vykazování deficitu jsou dílčí členské státy EU povinny vykazovat svůj deficit a vývoj veřejného dluhu Evropské unii, což není v praxi nic zcela jednoduchého. Dvořák argumentuje faktory, které mohou být problémem při vykazování:⁶²

- 1) Některé země charakteristické rozvojem či tranzitivní ekonomikou nejsou schopné poskytnout delší časové řady vývoje dluhu, které by byly vykazovány na základě srovnatelné metodické báze. Kromě toho, ne vždy jsou k dispozici data potřebná k podrobnější analýze.
- 2) Problémem též mohou být data a jejich nespolehlivost. Ty v některých případech zahrnují pouze zadlužení centrální vlády, nikoliv objemově významné části dluhu, které jsou skryté v jiných institucích, které do sledování dluhu nepatří. Jedná se často o instituce alespoň z části vlastněných státem jako podniky a banky.

V rámci vykazování rozpočtového deficitu členských států Evropské unie existují dvě základní metodiky vykazování, od roku 2002 je též součástí nový ukazatel, který postupně začali jednotlivé členské státy zavádět.

Jednou z metodik je GFS 1986. Jedná se o způsob vykazování deficitu, jehož autorem je Mezinárodní měnový fond a za jeho vykazování v České republice je odpovědné Ministerstvo financí. Tato metodika je založena na základě peněžních toků. Jinými slovy, vychází z logiky sledování příjmových a výdajových stránek rozpočtu, včetně výsledného salda. S veškerými operacemi je tak zacházeno jako by byly na hotovostním principu a jsou řazeny do období, kde je daná výdajová či příjmová operace realizována.⁶³

Tento způsob metodiky je podobný národní metodice sledování příjmů, výdajů a salda státního rozpočtu ČR, ale i ostatních odvětví veřejných rozpočtů. I proto je využívána v rozpočtových dokumentech a při vytváření fiskálních predikcí. Vzhledem k této skutečnosti je v rozpočtových dokumentech uváděno saldo vládního sektoru právě metodou

⁶² DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 82

⁶³ Tamtéž, s. 82

GFS 1986, stejným způsobem bylo například i postupováno při vytváření reformy veřejných rozpočtů v rámci ČR.⁶⁴

Druhým způsobem metodiky je ESA 95. Tvůrcem metodiky ESA 95 je Eurostat a je používána pro výpočet maastrichtských kritérií a v dokumentech předkládaných EU. Podstatou této metodiky je vykazování nejenom příjmové a výdajové stránky rozpočtu a jeho salda, ale i v daném období vzniklé pohledávky a závazky státu. Děje se tak kvůli snaze eliminovat případné opožděné dopady podstatných fiskálních rozhodnutí dané vlády, které se projeví až za několik rozpočtových období a může tak zatížit rozpočet v roce, kdy u moci bude již vláda jiná.⁶⁵

Vzhledem k tomu, že v této metodice jsou vyjadřována maastrichtská kritéria, tedy základní podmínky pro členství státu v EU, je tento ukazatel Eurostatem průběžně aktualizován a zároveň ze strany Eurostatu kontrolován tak, aby její implementace do jednotlivých členských států probíhala správně dle podmínek. V jednotlivých státech za tuto metodiku zodpovídá daný národní statistický úřad, v případě ČR se jedná o Český statistický úřad (ČSÚ). Konkrétně ČSÚ předkládá Fiskální notifikaci vládního deficitu a dluhu, kterou je úřad povinen překládat dvakrát ročně. V rámci Fiskální notifikace ČSÚ zpracovává data za minulost a s pomocí Ministerstva financí i predikci pro následující pro dané rozpočtové období.⁶⁶

Novější metodikou je následně uváděna GFS 2001. Tato metodika mezinárodního standardu byla vytvořena ze strany Mezinárodního měnového fondu a implementován začal být jednotlivými členskými státy od roku 2002. Jedná se o metodiku pro komparaci fiskálních dat, která je založena na podobném principu jako metodika ESA 95, tedy zda se vykázaný deficit a dluh blíží deficitu a dluhu podle maastrichtských kritérií v rámci fiskální

⁶⁴ Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013, 11.2.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

⁶⁵ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 53

⁶⁶ Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013, 11.2.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

oblasti. Nová verze metodiky GFS 2001 je náročnější než předchozí GFS 1986 z důvodu náročnosti na vstupní zdrojová data a představuje tak dlouhodobější proces.⁶⁷

Dvořák ve své literatuře odkazuje na vyjádření podstaty této metody MF, které dále tuto metodu charakterizovalo jako: „*Na rozdíl od systému GFS 1986, který pracuje s daty pouze na pokladní bázi, zachycuje nová metodologie účetní operace rovněž i na akruální bázi: tzn. Že transakce a ostatní ekonomické toky jsou zaznamenávány v okamžiku, kdy se ekonomická hodnota vytváří, transformuje a zaniká, a také tehdy, když se pohledávky a závazky zvyšují, zanikají nebo transformují. Zahrnuje tak všechny události, které mají vliv na finanční výkonnost, pozici nebo likviditu vládního sektoru. Tvoří ucelený koncepční a účetní rámeček, poskytuje relevantní údaje pro analytickou činnost a následně pro hodnocení či případné změny fiskální politiky.*“⁶⁸

Nejzásadnější rozdíl mezi jednotlivými výše zmíněnými metodikami je mezi GFS 1986 a ESA 95. Především je toto z pohledu vymezení vládního sektoru. Metodika ESA 95 zahrnuje navíc více subjektů a zároveň jejich celkové hospodaření. Jsou tím například instituce jako veřejné vysoké školy, Asociace zdravotních pojišťoven, veřejné výzkumné instituce, Správa železniční a dopravní cesty a další. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že metodika GFS 1986 vykazuje a počítá pouze s odvody těchto institucí a dotací jim poskytnutým. Zároveň je možné, že v rámci rozdílu těchto metod dojde k časovému nesouladu mezi vznikem ztráty. Proto je nutné i tyto metodiky mezi sebou rozlišovat.⁶⁹

3.6.3 Rozpočet Evropské unie

Jak je již výše zmíněno, rozpočet EU není považován za typický centrální „státní“ rozpočet. Jeho existence je z části podmíněna dílčími členskými státy a pokrývá tak jen

⁶⁷ Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013, 11.2.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

⁶⁸ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 53

⁶⁹ Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013, 11.2.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

některé ekonomické aspekty. I přes to, že postupem času se stává významnějším, pokrývá jen část celkových fiskálních potřeb v daných zemích. Jedná se ale o hlavní zdroj financování především integračních záležitostí a aktivit v rámci této politické a ekonomické unie od roku 1970.⁷⁰

Dle informací Ministerstva financí ČR je rozpočet EU každoročně navrhován ze strany Evropské komise a je schvalován tzv. autoritou, tedy Radou EU a Evropským parlamentem. Podmínkou pro rozpočet EU je jeho vyrovnanost, tudíž že se příjmy musí rovnat výdajům. Rovněž roční výdaje nesmí přesáhnout hranice, které jsou dané víceletým finančním rámcem pro jednotlivé roky a zároveň nesmí překročit hranici vlastních zdrojů, která je stanovena na 1,23 % HDP Evropské unie.⁷¹

Kromě výše zmíněných charakteristik a specifík rozpočtu EU se tento rozpočet liší i v dalších aspektech. Rozpočet EU nezahrnuje všechny typické rozpočtové kategorie. Jedná se například o položky zdravotnictví, školství a další sociální záležitosti. Tyto kategorie jsou zahrnuty jen velmi výjimečně. Na druhou stranu, v rámci rozpočtu EU jsou zřetelné výdaje především do dvou oblastí, a to do zemědělské politiky a takzvaných strukturálních fondů. Neméně důležitý rozdíl mezi běžným rozpočtem států a EU je již výše zmíněná podmínka vyrovnanosti rozpočtu EU, která tak zabraňuje situaci, aby případně rozpočet sloužil jako nástroj hospodářské regulace.⁷²

Též platí fakt, že rozpočet EU nemůže být srovnáván s rozpočty jednotlivých států z důvodu toho, že rozpočet Unie tvoří oproti jiným rozpočtům menší objem vůči celkové hodnotě hrubého národního důchodu vytvořeného EU. Z toho vyplývá, že tento rozpočet nemůže být tolik využíván jako ekonomický stabilizátor. Rozpočet Evropské unie je specifický tím, že funguje jako souběžně s národními rozpočty jednotlivých členských států

⁷⁰ NAHODIL, František. Veřejné finance v České republice. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.167

⁷¹ Základní informace. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2015, 17.6.2015 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/hospodareni-eu/rozpocet-eu/zakladni-informace>

⁷² FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 3.aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, s. 867

a je tedy pouze doplňkovým zdrojem do fungování této unie. Laffan ve své literatuře hovoří, spíše než o řídicí funkci, o funkci regulační.⁷³

3.6.4 Příjmy a výdaje EU

Příjmy a výdaje rozpočtu EU jsou velmi sledovanou záležitostí z pohledu členských států EU. Především toto platí pro země, které jsou považovány za takzvané čisté plátce v rámci evropského rozpočtu.

Nejvíce důležitou součástí příjmů do evropského rozpočtu jsou, dle Nahodila, především odvody členských států. Ty jsou odvozeny od výše HDP jednotlivých členských států. Tyto odvody jsou charakterizovány jako materializace zásad solidarity mezi jednotlivými členskými státy a jejich schopností přispívat k zajištění tohoto typu solidarity. Mezi příjmy patří i vlastní zdroje ES, mezi které jsou zařazeny především cla, konkrétně cla z obchodu se třetími zeměmi, cla z dovozu zemědělských produktů, a dávky uvalené na cukr a izoglukózu. Mezi zdroje příjmové stránky rozpočtu je i daň z přidané hodnoty, DPH – VAT, dále, příjmy z administrativních operací, přebytky předcházejícího období, sankční platby a úroky z opožděných splátek.⁷⁴

Výdaje evropského rozpočtu jsou tvořeny jak povinnými výdaji, tak nepovinnými. Povinné výdaje rozpočtu EU tvoří přibližně polovinu celkových výdajů, jedná se o takové výdaje, které jsou vytvořeny na základě smlouvy o Evropském společenství. Mezi tyto výdaje patří například výdaje na rozvojovou pomoc nebo většina výdajů na Společnou zemědělskou politiku. Další výdaje, které mohou být označeny za nepovinné, jsou považovány ty, které jsou v rozhodovací pravomoci Evropského parlamentu. Příkladem mohou být projekty na ochranu kultury, životního prostředí či strukturální fondy.⁷⁵

Jak je již výše zmíněno, evropský rozpočet je bedlivě sledován členskými státy Unie, ale především je sledován ze stran těch států, které jsou považovány za takzvané čisté plátce. Rozumí se tím členové, kteří nezískávají prostředky, které vloží do evropského rozpočtu

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ NAHODIL, František. Veřejné finance v České republice. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s.168

⁷⁵ Tamtéž, s. 168

zpět, ale dá se říci, že naopak financují chod Evropského společenství. Pokud se daný stát dostane do této pozice v rámci EU, je tato situace často doprovázena reakcemi, nejen ze strany veřejnosti, a zároveň je o to více pozorováno, zda se výměnou za financování evropského rozpočtu povedlo zemi prosadit si některá konkrétní opatření v rámci EU. V praxi mohou být těmito čistými plátcí v rámci EU považovány například Francie, Dánsko, Německo, v minulosti jím byla právě i Velká Británie.⁷⁶

3.7 Dlouhodobá udržitelnost zadlužení států EU

Dlouhodobá udržitelnost zadlužení země patří do velmi důležitých ukazatelů, které jsou zároveň velice sledovány v rámci fiskální politiky. Především se tak děje v souvislosti s členstvím v EU, konkrétně v rámci maastrichtských kritérií a již zmíněného Paktu stability a růstu.

Důležitost těchto ukazatelů je podstatná právě v udržitelnosti dluhu země a hranice, která by znamenala větší citlivost jakéhokoliv šoku na dluh, který by se tak mohl stát potencionálně neudržitelným. Tyto rizika řeší udržitelnost dluhové pozice. Důležité je ale říct, že udržitelnost dluhové pozice nemá přesnou a jednoznačnou definici. Dvořák ve své literatuře odkazuje na zdroj, který konstatuje, že není zřejmé, zda se jedná o krátkodobý nebo dlouhodobý koncept a zároveň fakt, že udržitelný dluh není možné jednoznačně spojit s konkrétní optimální hodnotou. Naopak udržitelnost dluhu odkazuje spíše na dluhovou dynamiku v rámci daných podmínek, nikoliv na velikost konkrétního dluhu. Jinými slovy: *„fiskální pozice vlády tedy nemusí být dlouhodobě udržitelná, přestože plní příslušné maastrichtské kritérium.“* Obecně je tedy za udržitelný dluh považován takový dluh, který umožňuje dané zemi plnit současné i budoucí závazky. Jinými slovy, stát je schopen hradit náklady dluhové služby, tedy splátky jistiny a úroků, aniž by byla ohrožena makroekonomická situace země.⁷⁷

Udržitelnost veřejných financí je právě aktuální téma EU a pro centrální banky z důvodu světové pandemie. Česká národní banka uvádí především dva důvody, proč by centrální

⁷⁶ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 3.aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, s.867

⁷⁷ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 119

banky měly v této oblasti jednat. Prvním je možná hrozba fiskální dominance, kdy centrální banka nebude v zájmu nezvyšování nákladů na obsluhu dluhu jednat prostřednictvím své měnové politiky i přes to, že v ekonomice se začínají projevovat silné inflační tlaky. Druhým důvodem jsou potencionální dopady vývoje veřejných financí na finanční stabilitu země. Zde je pro centrální banku důležité sledovat pozorně finanční trh kvůli jeho provázanosti s vládním sektorem. Většinou se jedná o situaci, kdy do státních dluhopisů investují především domácí finanční instituce, což může následně způsobit potencionální rizika.⁷⁸

I přes to, že v praxi existuje mnoho doporučení a názorů, jak dluh a fiskální situaci udržovat správným směrem, Mezinárodní měnový fond vydal tři doporučené postupy, konkrétně hodnocení předlužení, stabilizaci relativní váhy veřejného dluhu a hodnocení vhodnosti fiskální politiky vlády.

V rámci postupu Stabilizace relativní váhy veřejného dluhu lze za udržitelnou fiskální politiku hodnotit takovou, která zajišťuje stabilní podíl veřejného dluhu k HDP. Podstatným přitom je, zda nedochází k takzvanému „snowballing“ efektu, tedy zda relativní váha veřejného dluhu neroste. V praktických situacích se porovnává v tomto případě skutečné a hypoteticky potřebné saldo rozpočtu. Daný případný rozdíl těchto hodnot zobrazuje prostor pro potřebné korekční zásahy do rozpočtu. Nicméně je nutno zmínit, že záleží, zda je potřebná korekce vhodná a reálná pro aktuální ekonomickou a politickou situaci v zemi. Výhodou této metody je její jednoduchost a interpretace, nevýhodou je praktičnost, protože tento přístup vyhovuje pouze v případech, když relativní váha daného dluhu není příliš vysoká.⁷⁹

Z pojetí metodiky Hodnocení vhodnosti fiskální politiky vychází též i jedno z maastrichtských kritérií, kterým je dluhové kritérium. Tato metoda řeší a charakterizuje požadavky na fiskální politiku, podle kterých dojde ke směřování relativní váhy veřejného

⁷⁸ FRAIT, Jan, Zlataše KOMÁRKOVÁ a Milan SZABO. Rostoucí zadlužení státu, provázanost, mezi vládním a finančním sektorem a rizika pro finanční stabilitu. *Česká národní banka* [online]. 29.7.2021 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Rostouci-zadluzeni-statu-provazanost-mezi-vladnim-a-financnim-sektorem-a-rizika-pro-financni-stabilitu/

⁷⁹ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 120

dluhu země směrem k hodnotě, která je již považována za bezpečnou. Důležitým faktorem je ale funkčnost fiskální disciplíny a zabraňovat dalšímu novému zvyšování zadlužování. Z tohoto zároveň vyplývá, že k významnému snížení zadlužení pro stát nestačí pouze primární přebytky rozpočtu. Z dlouhodobého hlediska také hraje velkou roli, v jaké fázi ekonomického cyklu se daná ekonomika nachází. Důležitým krokem v tomto ohledu je, aby země byla schopna vykazovat přebytek v příznivých ekonomických růstových obdobích, který bude vyrovnávat recesní období ekonomického cyklu. Z praktického hlediska Dvořák mluví o rozdílu mezi tranzitivní ekonomikou a rozvinutou. Tranzitivní ekonomiky mají tendenci vykazovat průměrně nižší primární přebytky než ekonomiky rozvinuté v rámci všech úrovní veřejného zadlužení. Důvodem může být to, že rozvinuté ekonomiky využívají více funkcí automatických stabilizátorů, konkrétně se jedná o rozsáhlé systémy sociálního zabezpečení. Důsledkem tohoto je, že v rozvinutých státech v době konjunktury jsou dosahovány významně vyšší přebytky než ekonomiky řazené do skupiny emerging markets.⁸⁰

Ze strany Hodnocení předlužení je zkoumána hodnota, která je vypočtena na základě výše relativní váhy veřejného dluhu. Pokud výsledný podíl výpočtu předlužení vychází větší než jedna, je daná země označena jako předlužená. V praxi se je tato hodnota zjišťována z průměrné hodnoty primárních rozpočtových přebytků z předchozího vybraného období. Na základě tohoto ukazatele je následně zjištěn hypotetický únosný podíl veřejného dluhu k ukazateli HDP, který je následně srovnáván se skutečností. Vyplývá z toho, že i tato metoda vychází z práce s primárními rozpočtovými přebytky. Ve studii provedené Mezinárodním měnovým fondem, ve které byla vypočtena kritická hodnota relativní váhy veřejného dluhu celkem pro 50 zemí mezi lety 1985-2000, bylo zjištěno, že při použití dané kritické hodnoty byly hodnoceny jako předlužené i ty státy, které splňovaly maastrihtské fiskální kritérium. Pro to, aby vyrovnaly své předlužení a byly považovány za dlouhodobě udržitelné z pohledu zadlužení, by musely tyto země produkovat o to větší primární rozpočtové přebytky během etap zvýšeného růstu.⁸¹

⁸⁰ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 120

⁸¹ Tamtéž, s. 120

3.8 Dluhový management

Dluhový management nebo management veřejného dluhu je charakterizován jako proces ovlivňující strukturu státního dluhu jež směřuje k zajištění nutného objemu finančních zdrojů při minimalizaci nákladů úrokových a dluhových služeb a s nimi existujících rizik, případně i na další cíle, které mohou být vládou stanoveny. Strukturální změny patří k též významným, protože též mohou mít velké účinky na makroekonomickou situaci. Kromě zákonodárné a výkonné moci je struktura dluhu řízena státní pokladnou, která má vliv i na monetární část ekonomiky.⁸²

Management veřejného dluhu zahrnuje několik operací jako: volbu formy vládního úvěru, sledování splatnosti jednotlivých složek dluhu a jejich umořování, případnou potřebu restrukturalizace státního dluhu. V případě emise vládních dluhopisů je zahrnuto vypisování nových emisí, stanovení doby splatnosti emitovaných dluhopisů, určování způsobu jejich úročení, volbu měny, ve které budou denominovány a určení doby a způsobu, jak budou dané dluhopisy umístěny na kapitálových trzích.⁸³

Hlavním cílem dluhového managementu Ochrana uvádí zajištění, aby finanční požadavky vlády byly realizovány s nízkými náklady s přihlédnutím k danému riziku. Dluhový management se snaží tedy o vytvoření dané struktury dluhu, které bude minimalizovat základní rizika: riziko tržní, refinanční, úvěrové, likvidní, riziko vypořádání a operační riziko.⁸⁴

Tržní riziko, jinými slovy market risk je toto riziko spojeno se změnami tržních cen, kdy jejich změna může vyvolat změnu nákladů dluhové služby, jinak řečeno hodnota dluhové služby je závislá na dluhovém portfoliu.⁸⁵

Naopak z jiného úhlu toto riziko charakterizuje Dvořák, který hovoří o volatilitě veličin, které jsou ovlivněny trhem, a to především na základě úrokových měr či měnových kurzů.

⁸² Tamtéž, s. 154

⁸³ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 154

⁸⁴ OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: Financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 148

⁸⁵ Tamtéž, s. 148

Z toho pak následně vyplývají dvě podrobnější typy rizik, a to riziko úvěrové a riziko kurzové.⁸⁶

Refinanční riziko, v angličtině rollover risk, je rizikem specifickým, protože vzniká v situacích, kdy je nutné refinancovat každoročně část dluhu novými emisemi. Náklady dluhové služby mohou narůstat z důvodu růstu úrokových měr. Ve výjimečných případech se může stát, že se dluh refinancovat nepodaří. Refinanční riziko může proto být nepříjemné především z toho důvodu, že obě zmíněné situace mohou způsobit vyvolání či ještě větší prohloubení dluhové krize.⁸⁷

Dvořák navíc zmiňuje, že refinančnímu riziku mají tendenci čelit spíše tranzitivní a rozvojové ekonomiky, které mohou mít menší zkušenosti s prováděním dluhového managementu a jsou znevýhodněny menší kapacitou domácího kapitálového trhu.⁸⁸

Likvidní riziko, liquidity risk, je spojeno s potřebou realizace finančních toků, které plynou ze závazků. Likvidní riziko se může objevit ve chvíli plnění okamžitých závazků, kdy je množství likvidních aktiv limitováno. Proto i doplňková likvidita a její řízení je důležitým faktorem v rámci oblasti dluhového managementu.⁸⁹

Zahrnuto je i operační riziko, které patří do podstatných rizik managementu dluhu, protože v něm jsou zahrnovány chyby a při provádění a zaznamenávání transakcí, různé nedostatky v interní kontrole, chyby systému a služeb, právní rizika, rizika dobrého jména, dopady živelných pohrom nebo jiná bezpečnostní rizika a další faktory, které mají vliv na obchodní činnosti. Nejpodstatnějšími z pohledu ekonomie je riziko tržní a refinanční. Tržní riziko je vnímáno nejvíce ekonomy ve státech s vyspělou ekonomikou. Tento typ rizika je

⁸⁶ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 154

⁸⁷ OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: Financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 148

⁸⁸ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 155

⁸⁹ OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: Financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 149

měření a zaznamenávání hlavně prostřednictvím portfoliových modelů. Refinanční riziko, jak je již výše zmíněno, platí spíše pro země s tranzitivní ekonomikou. Platí to proto, že tranzitivní ekonomiky disponují ve velké většině s málo rozvinutým trhem a mají i menší přístup na trhy zahraniční.⁹⁰

⁹⁰ Tamtéž, s. 149

4 Vlastní práce

Evropská unie je společenstvím, které svou aktuální podobu nabralo v roce 1993 smlouvou o Evropské unii. Aktuálně je členem Evropské unie 27 států a další jsou na seznamu potencionálních nových členů do budoucna.

Jedním z nejsledovanějších makroekonomických ukazatelů stavu ekonomiky je ukazatel HDP, který se po většinu času vyvíjel kladnými hodnotami a stále se ekonomika společenství rozvíjela. Meziroční hodnoty rostly o 1-3 %. Výjimkou byla finanční krize v roce 2009, kdy se ukazatel HDP propadnul o více jak 4 %. Po finanční krizi se ale makroekonomické ukazatele začaly opět vyvíjet kladným směrem až do krize způsobenou celosvětovou pandemií Covid-19.⁹¹

Pandemie zasáhla celosvětově ekonomiku každého státu. Každá zasažená země byla nucena provést opatření proti této pandemii, která měla primárně za následek i nemalé zasažení do ekonomiky v podobě nuceného uzavření podniků, omezení běžného života a podobně. Finančně státy byly nuceny pomoci zasaženým subjektům a musely tak i započítat tyto typy výdajů ze státního rozpočtu. Celosvětově se ukazatel HDP propadnul za rok 2020 o 4,3 %, není tedy pochyb, že tato krize předčila finanční krizi z roku 2009, ve světové ekonomice zaznívají i názory, že se jedná o nejhorší situaci světové ekonomiky, ve které se nachází za posledních 100 let. Bezpochyby obrovský dopad má tato krize na zvyšování světového dluhu, tedy především na dluhy jednotlivých zemí.

Praktická část práce je zaměřena na analýzu vybraných zemí EU, včetně České republiky, z pohledu ukazatelů úzce souvisejících se zadlužením. Především jsou analyzovány vývoje státních dluhů a ukazatelů s nimi souvisejících jako například ukazatel vládního deficitu vůči HDP. Vybrané ukazatele jsou okomentovány vzhledem ke konkrétním státům, protože každá země je orientována jinak a nachází se v jiné ekonomické situaci. Zároveň se liší uspořádání veřejných financí a přístup k zadlužení země. Cílem analýzy je komparace vývoje státních dluhů vybraných členských států Evropské unie v kontextu pandemie Covid-19, která probíhá od začátku roku 2020.

⁹¹ *Evropská ekonomika od začátku tisíciletí — statistický obraz* [online]. Eurostat, 2018 [cit. 2022-01-27]. ISBN 978-92-79-87719-3. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/cz/app_estat/european_economy_2018/CZ_CS_economy_core_1_2018_v1.4/bloc-1.html?lang=cs

4.1 Česká republika

Česká republika je členem Evropské unie od roku 2004 v rámci prozatím největšího rozšíření tohoto společenství. Zároveň se od konce roku 2007 stala součástí Shengenského prostoru. Do dneška nicméně nepatří mezi státy zavádějící měnu Euro i když na splnění kritérií stále pracuje.

Česká ekonomika patří v porovnání s jinými světovými státy k těm, kteří disponují z dlouhodobého hlediska k těm pozitivněji se vyvíjejícím. Z pohledu státního dluhu, který má dlouhodobě tendenci zvyšujícího se dluhu, je ČR mezi státy disponujícími lepšími hodnotami. I když hodnoty dluhu nejsou v komparaci s jinými státy na špatné úrovni, v průběhu krize související s pandemií Covid-19, začíná být z některých zdrojů upozorňováno na tempo růstu během posledních období.

4.1.1 Vývoj státního dluhu

Dlouhodobě má státní dluh ČR vzrůstající tendenci, nicméně se stále pohybuje v porovnání s jinými zeměmi v lepších hodnotách. Ani Česká republika není ale výjimkou toho, že již pravidelně disponuje nevyrovnanými rozpočty a pravidelnými deficity státních rozpočtů. I přesto, že v některých obdobích plány rozpočtu disponovaly nulovým saldem, v praxi se tak nestalo v historii samostatné České republiky nikdy. Právě státní dluh tvoří v případě ČR největší část dluhu veřejného. Proto je na místě uvažovat o tempu růstu tohoto dluhu, protože ve světě je již k nalezení mnoho příkladů, kdy se tento ukazatel vymknul.

Zadluženost České republiky začala nicméně stoupat výrazně po roce 1996, především vyšší a znepokojivé začalo být tempo růstu. Hospodářský útlum, kterým si země prošla, proběhl v roce 2001 a 2002, to mělo však interní příčinu, narozdíl od krize v roce 2008 a 2009.

V průběhu 90. let se dařilo některá období hospodařit s přebytkem státního rozpočtu, konkrétně se jednalo o roky 1993, 1994 a 1995. Od roku 1995 byl rozpočtový přebytek již ve znamení většího ekonomického růstu a postupného snižování hladiny inflace, která se v těchto letech pohybovala na vyšších hodnotách. Od roku 1996 až do roku 2012 docházelo

k dlouhodobému růstu státního dluhu. V tomto období Česká republika prošla, stejně jako celý svět, finanční krizí v roce 2008.⁹²

Tuto krizi zvládla oproti jinými zemím dobře. Zásah ekonomiky byl znatelný v roce 2009, stejně jako ve zbytku Unie. Tato krize však zasáhla ČR spíše z ekonomického pohledu, který následoval po samotné krizi ve financích. Z následné reakce ekonomiky byla ochromena ČR o to více, že již byla zakomponována do společenství EU a též z důvodu, že byla z velké části závislá na německé ekonomice, která si krizí procházela s ještě většími propady. Velká část příčiny vypuknutí krize takové velikosti byl tedy i prudký pokles zahraniční poptávky.⁹³

Následkem krize bylo zároveň i zvýšení nezaměstnanosti a dalších ukazatelů. Neméně se krize projevila i na nárůstu státního dluhu, kdy právě v roce 2009 hodnota státního dluhu překročila hranici 1000 mld. Kč., konkrétně se jednalo o 1178,2 mld. Kč, dle údajů Ministerstva financí ČR.⁹⁴

Ekonomická situace se nelepšila ani během roku 2010. I přesto, že stav ekonomiky se mírně zvednul, jinými slovy ukazatel růstu HDP vykazoval za rok 2010 hodnotu 2,4 %, státní dluh oproti předchozímu narostl o dalších 165,9 miliard Kč, tedy na hodnotu 1344,1 mld. Kč.

⁹² PALÁN, Josef. *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993 - 2008* [online] (PDF). Parlament České republiky, 2009 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=23>. Studie č. 2.091.

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ *Struktura a vývoj státního dluhu: Řízení státního dluhu a finančního majetku* [online]. Ministerstvo financí České republiky, 2021 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

Tabulka 1: Vývoj státního dluhu, HDP a podílu státního dluhu na HDP ČR v letech 2009-2021

rok	státní dluh (mld. Kč)	HDP (mld. Kč)	státní dluh/HDP (%)
2009	1178,20	3759,00	31,34
2010	1344,10	3992,87	33,66
2011	1499,40	4062,32	36,91
2012	1667,60	4088,91	40,78
2013	1683,30	4142,81	40,63
2014	1663,70	4345,77	38,28
2015	1673,00	4625,38	36,17
2016	1613,40	4796,87	33,63
2017	1624,70	5110,74	31,79
2018	1622,00	5409,67	29,98
2019	1640,20	5748,81	28,53
2020	2049,70	5652,40	36,26
2021	2416,30	5687,80	42,48

Zdroj: Vlastní zpracování, Hlavní makroekonomické ukazatele [online]. [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr

Z tabulky 1 je zřejmé, že po roce 2011 se tempo růstu státního dluhu zmírnilo. Nicméně s tím zpomalil i růst HDP, které během let 2012 a 2013 bylo v mírné recesi.

Od roku 2013 se již dařilo snižovat podíl státního dluhu na HDP a ekonomika České republiky začala opět vykazovat rostoucí vývoj. V roce 2014 se podařilo snížit za toto období samotný státní dluh, i když se v tomto období jednalo o schodkový rozpočet. Následně se toto povedlo v roce 2016, kdy státní dluh klesnul z původní hodnoty 1 673 miliard Kč na 1 613,40 miliard Kč, tedy na 33,6 % HDP.

Nicméně z pohledu Nejvyššího kontrolního úřadu a jeho rozboru ohledně státního rozpočtu ČR, nebylo v roce 2016 docíleno snížení státního dluhu lepším hospodařením tehdejší vlády. V roce 2016, dle zprávy NKÚ, bylo více čerpáno z fondů Evropské unie a dalších finančních mechanismů, které byly přijaty na základě realizovaných projektů v roce 2015. Zároveň ke snížení dluhu přispěla primárně sama rostoucí ekonomika. To se projevilo především zvýšením inkasa jak přímých, tak nepřímých daní, včetně pojistného na sociální a zdravotní zabezpečení.⁹⁵

⁹⁵ Stanovisko ke Zprávě o plnění státního rozpočtu České republiky za 1. pololetí 2016. Nejvyšší kontrolní úřad [online]. 21.11.2016 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z:

Během roku 2017 státní dluh mírně vzrostl i přes to, že ukazatel státního dluhu k HDP klesnul. Důvodem byla velice dobře fungující ekonomika a velký růst HDP. Nicméně byla znatelná změna struktury dluhu, konkrétně došlo k nárůstu vnitřního dluhu na úkor dluhu vnějšího. Dle zprávy NKÚ na konci období v roce 2017, se zde jednalo o emisi státních pokladničních poukázek a státních dluhopisů, které byly vydané na domácím trhu. Negativním ukazatelem, který byl za tento rok velice nízký, byla míra investování. Ze zprávy NKÚ pro období 2017 vyplývá, že Česká republika prováděla investice ještě méně než za období poslední ekonomické recese. Vyplývá z toho i znepokojivý fakt, že rozpočtový deficit v daném roce byl tvořen převážně běžnými výdaji. Tyto výdaje se dokonce zvýšily oproti předchozímu roku o téměř 60 miliard korun. Ukazatel investic by přitom měl zvyšovat v období, kdy se ekonomice daří a stát by měl využít této příležitosti.⁹⁶

Z Tabulky 1 je vidět, že se hodnota státního dluhu snížila a s tím i ukazatel státního dluhu na HDP a státní rozpočet skončil v přebytku. I přes příznivý vývoj těchto hodnot je z fiskální politiky státu zřejmé, že stát nebyl dobře připravený na případné ochlazení ekonomiky. Investice, kterých se dalo v tuto dobu využít, disponovaly opět nízkými hodnotami. Zároveň byl velmi vysoký rozdíl mezi plánovaným saldem rozpočtu a skutečným saldem. Dle zprávy NKÚ z roku 2018 tento rozdíl představoval téměř 53 miliard korun.⁹⁷

Stav ekonomiky byl za toto období velmi pozitivní, HDP stále rostlo, i když mezi čtvrtletními ukazateli se již objevil náznak mírného zpomalení ekonomiky. Nezaměstnanost byla za toto období rekordně nízká. I z tohoto vyplývá, že díky těmto pozitivním hodnotám stát vybíral do státního rozpočtu vysoké částky z daňových příjmů, velmi rostly i hodnoty na zdravotní a sociální zabezpečení.

Zásadnější kroky z pohledu fiskální politiky provedeny nebyly a pro ekonomiku hrála především dobrá ekonomická situace. Nicméně je třeba zmínit výše zmíněné daňové příjmy,

https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko_nku_ke_zprave_o_plneni_sr_za_1_pololeti_2016_web.pdf

⁹⁶ Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2017. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 27.8.2018 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2017.pdf>

⁹⁷ Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2018. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 23.8.2019 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2018.pdf>

kteře čerpal stát díky ekonomické situaci. Většinou část příjmů státního rozpočtu tvoří tyto daně, což napovídá, že při ochlazení ekonomiky a zhoršení ekonomické situace v České republice, by se ekonomika mohla velice rychle zhoršit. Pokud by se nezaměstnanost začala vyvíjet horším směrem, na příjmech státního rozpočtu by to bylo velice znát na jeho schodcích, které se mohou výrazně zvýšit. Z tohoto vyplývá, že Česká republika nebyla dobře připravena na případně zhoršení ekonomické situace z pohledu fiskální politiky. NKÚ dokonce situaci charakterizoval jako ještě horší připravenost na případnou ekonomickou recesi, než tomu bylo před krizí v roce 2009.⁹⁸

Během roku 2019 se ekonomika začala postupně měnit. Znatelné již bylo její zpomalení, přesto však stále Česká republika disponovala hodnotou růstu HDP 2,3 %, což byl více než průměr v rámci EU, zároveň ČR měla nejnižší hodnotu nezaměstnanosti v celé EU. Pozitivním ukazatelem bylo zvýšení kapitálových výdajů, tedy investic, které souvisely především s čerpáním z Evropské unie. Státní rozpočet ale opět skončil s větším schodkem 28,5 mld. Kč. S tímto se i zvýšila výše běžných výdajů, dle NKÚ o 128,1 mld. Kč.⁹⁹

Z Tabulky 1 vyplývá, že státní dluh se opět mírně zvýšil, naopak se ale snížil ukazatel státního dluhu v poměru k HDP. Zároveň je zřejmé, že nominální hodnota dluhu stále stoupá, a to i přes léta ekonomické prosperity. Státní dluh klesl pouze v relativním vyjádření v poměru k HDP. Bylo tak proto, že HDP během těchto zmíněných let rostlo rychleji než státní dluh. Během let ekonomické prosperity je proto škoda, že tehdejší vláda ČR nepřipravila na ekonomickou recesi tuto zemi lépe a nevyužila příznivé situace k dlouhodobě potřebným změnám v rámci veřejných financí a ani tolik neinvestovala, jak mohla. Během let ekonomické prosperity naopak, téměř všechny období skončil státní rozpočet se schodkem a zvyšovaly se běžné výdaje. Zároveň je rozpočet České republiky vysoce závislý na příjmech daňového typu, které úzce souvisejí s aktuální ekonomickou situací. Díky rekordně nízké nezaměstnanosti byly příjmy tohoto typu vysoké, zároveň byly nízké výdaje na podporu v nezaměstnanosti, což se ale velice rychle bude mít tendenci

⁹⁸ Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2018. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 23.8.2019 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2018.pdf>

⁹⁹ Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2019. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 27.8.2020 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2019.pdf>

změnit v opak až ekonomika zpomalí a začne se v rámci ekonomického cyklu zvyšovat nezaměstnanost. Z tohoto pohledu rozpočtová politika v těchto letech zklamala a není nastavena z dlouhodobého hlediska správným směrem, aby se Česká republika neměla tendenci zadlužovat mnohem více. Již více let se hovoří o nutných reformách, které se teoreticky mohly uskutečnit právě během let ekonomické prosperity. Jedná se například o důchodovou reformu a s ní související daňovou reformu, která by mohla pomoci právě z dlouhodobého pohledu české ekonomice.

4.1.2 Státní dluh během roku 2020

Dne 11.3.2020 byla Světovou zdravotnickou organizací (WHO) vyhlášena situace okolo viru Covid-19 za pandemickou. Začaly tak reagovat státy po celém světě a spustila se nejenom zdravotnická krize, ale i ekonomická, která má do dnešních dnů dopady na celosvětovou ekonomiku.

Během roku 2020 byl plánovaný deficit státního rozpočtu 40 miliard korun. Reálně se jednalo o schodek ve výši 367,4 miliard korun. Z toho, dle informací MF, bylo na pandemickou situaci vynaloženo pouhých 218,1 mld. Kč. Tento schodek byl zároveň rekordním v historii České republiky. Zároveň se během roku 2020 propadnul ukazatel HDP o 5,6 %, což je větší propad, než během předchozí globální krize v roce 2009. Dle zprávy Nejvyššího kontrolního úřadu za rok 2020, disponovala produkční mezera -3,1 % a výkon ekonomiky tak byl výrazně omezen. Česká národní banka v roce 2020 odhadovala navrácení do původní úrovně ekonomiky před krizí ke konci roku 2022.¹⁰⁰

I přes zdravotnickou a ekonomickou krizi byly provedeny i daňové změny, které nicméně ubraly příjmům do státního rozpočtu. Státní dluh poprvé v historii ČR přesáhnul 2 biliony korun. Jedná se o nejpodstatnější část veřejného dluhu, která se meziročně navýšila o 410 mld. Kč. Společně s navýšením státního dluhu je třeba počítat s výdaji na jeho obsluhu, která za rok 2020 činila 40,1 mld. Kč.

¹⁰⁰ Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2020. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 9.8.2021 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2020.pdf>

Tabulka 2: Ukazatele týkající se veřejného a státní dluhu ČR 2014-2021

rok	saldo státního rozpočtu	státní dluh	čisté výdaje na obsluhu dluhu	veřejný dluh	veřejný dluh/HDP
2014	-77,80	1663,70	48,50	1818,90	41,9
2015	-62,80	1673,00	45,30	1836,00	39,70
2016	61,80	1613,40	40,70	1754,70	36,60
2017	-6,20	1624,70	39,80	1749,70	34,20
2018	2,90	1622,00	40,70	1734,60	32,10
2019	-28,50	1640,20	39,60	1739,90	30,30
2020	-367,40	2049,70	40,10	2153,00	38,10

Zdroj: Vlastní zpracování, Hlavní makroekonomické ukazatele [online]. [cit. 2022-01-27].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr

V důsledku pandemie byly znatelné změny jak v příjmech, tak především ve výdajích státního rozpočtu. Stát se takto snažil co nejvíce zmírnit ekonomické důsledky pandemie. Na straně příjmové se jednalo o odklady a úpravy záloh, kompenzační bonusy a podobně. Na straně výdajů se jednalo o širokou škálu opatření. Především se jednalo o podporu zdravotnictví a sociálních služeb, podporu zaměstnanosti v soukromém sektoru, aby tak bylo zabráněno prudkému zvyšování nezaměstnanosti, ošetřovné, kompenzace pro výpadky příjmů a jiné. Česká republika na přímá opatření, kterými je rozuměna podpora zdravotnictví, oborů mimo zdravotnictví, odložené zálohy a podobně, vynaložila celkem 5,4 % HDP.¹⁰¹

Vývoj HDP se během roku 2021 předpokládá jako růstající tendence o 2,8 %. Nicméně bude bezpochyby záležet na případných restrikcích a opatření vlády kolem pandemické

¹⁰¹ Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2020. Nejvyšší kontrolní úřad [online]. 9.8.2021 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpoctu/stanovisko-k-szu-2020.pdf>

situace. Dle odhadů společnosti Deloitte, by Česká republika mohla dosáhnout na před pandemické hodnoty pravděpodobně až v roce 2023.¹⁰²

Česká republika nebyla na jakoukoliv potencionální krizi připravena dobře. Vláda nevyužívala tak, jak mohla roky největší ekonomické prosperity. I přes tyto období téměř nebyla schopna vytvořit vyrovnaný rozpočet, ne-li vytvořit strategii dlouhodobějších možností pro snižování zadlužení země. S tímto úzce souvisí i důchodová reforma, která je potřeba již delší dobu, ale stále nebyla pevněji stanovena, tedy ani realizována. Přitom důchody tvoří největší část výdajové stránky rozpočtu a velký problém začíná na demografické stránce, kdy z dlouhodobého hlediska populace stárne a tento systém již nemůže být považován za udržitelný. Aktivní obyvatelstvo tak vydělává na seniory, kterých je čím dál více a nutno říci, že jich bude ještě více. Důležitou složkou je též digitalizace veřejného sektoru a úprava investic a struktury daní.

4.1.3 Predikce vývoje státního dluhu

Během roku 2020 nebyla Česká republika výjimkou s vyšším deficitem rozpočtu. Celkový propad veřejných financí byl odhadnut na 6,5 % HDP. Nicméně je nutné myslet na to, že ekonomické důsledky se po veškerých opatřeních neprojeví ihned zároveň s opatřeními. Kromě vysokého zadlužování státu, začíná nastupovat vyšší inflace. Ta byla zprvu znatelná jen v konkrétních odvětvích podle toho, jak pandemie ovlivnila jejich výrobu (například stavební materiál). Následně už je ale růst celkové hladiny zřejmý celkově.

Prozatimní odhad HDP pro rok 2021 je 3,1 %. Nicméně zadlužení veřejných financí, dle vyjádření Ministerstva financí z dubna 2021, vzroste z původních 38,1 % HDP na 44,8 % HDP. Za rok 2022 je predikce odhadnuta na ještě zvýšených 48 % HDP.¹⁰³

Právě tempo zadlužování České republiky je důvodem obav, které kolují kolem rozpočtové politiky a fiskálních rozhodnutí vlády. Oproti jiným zemím Česká republika

¹⁰² Výhledy české ekonomiky pro rok 2022. *Deloitte* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/cz/cs/pages/about-deloitte/articles/vyhledy-ceske-ekonomiky-pro-rok-2021.html>

¹⁰³ Ekonomika letos poroste o 3,1 %. V roce 2022 o 3,7 %. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 14.4.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/ekonomika-letos-poroste-o-31--v-roce-202-41496>

nevstupovala do krize Covid-19 s tak vysokým zadlužením (28,5 % HDP), nicméně je čím dál častěji komentováno, že tato pozice se může relativně vysokým tempem zadlužování rychle změnit a během pár let se dostat se zadlužením za hranici maastrichtských kritérií, která je stanovena na 60 % HDP. I přesto, že více jak polovina zemí EU již tuto hranici přesáhla, není žádoucí tuto hranici překročit. Dle analýzy skupiny PPF, vládou schválený konvergenční program předpokládá, že veřejný dluh v roce 2023 vzroste na 54,6 % HDP.¹⁰⁴

Z výše uvedených informací vyplývá, že fiskální oblast ČR nutně potřebuje smysluplnou konsolidaci a vládu, která bude schopna vytvářet alespoň vyrovnané rozpočty a podnikne potřebné reformy, které do budoucna pomohou státnímu rozpočtu. Dosavadní vlády zvyšovaly státní dluh i za dob ekonomické prosperity, kdy ideálně mohlo být využito této situace k potřebným změnám, a především s lepším hospodařením mohlo být dosaženo alespoň vyrovnaného rozpočtu. Tím, že se tak nestalo, je poukazováno o to více na fakt, že rozpočtová politika potřebuje dlouhodobou změnu k udržitelným veřejným financím.

Ministerstvo financí řeší aktuální situaci z velké části dalšími emisemi dluhopisů. Jen za první čtvrtletí roku 2021 se podařilo vydat dluhopisy se splatností 1 roku za 231,8 mld. Kč. Ministerstvo financí to považuje za pokrytí více jak třetiny plánované korunové potřeby za rok 2021. Skupina PPF ale upozorňuje na fakt, že jedna třetina státních dluhopisů je držena zahraničními investory. Pokud by potenciálně došlo k jejich prodeji, nepochybně to též ovlivní cenu státních dluhopisů.¹⁰⁵

V porovnání s ostatními zeměmi patřila vždy Česká republika k těm méně zadluženým. I po pandemii se situace v tomto ohledu výrazně nezměnila. Nicméně aby to tak zůstalo, je nutné se zaměřit co nejdříve na konsolidaci veřejných financí a realizovat důchodovou reformu. Pokud se tak dít nebude, nejenže bude velice brzy překročena dluhová brzda, která je stanovena na 55 % HDP, ale hrozí i překročení hodnoty 60 % HDP, jako Maastrichtského kritéria.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Zadlužování v době pandemie. *PPF Group* [online]. 3.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.ppf.eu/insights/analyticky-mesicnik/cerven-2021-rust-zadluzeni-v-dobe-pandemie-prinasi-otazek/zadluzovani-v-dobe-pandemie>

¹⁰⁵ Zadlužování v době pandemie. *PPF Group* [online]. 3.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.ppf.eu/insights/analyticky-mesicnik/cerven-2021-rust-zadluzeni-v-dobe-pandemie-prinasi-otazek/zadluzovani-v-dobe-pandemie>

¹⁰⁶ Na dluhovou brzdu může Česko narazit o rok dříve, varuje rozpočtová rada. Patrně také vzrostou daně. *Česká televize* [online]. 4.3.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z:

Aktuální situace ve světě pro tuto oblast financí příliš nepřidává ku prospěchu. I přes to, že ekonomika je již uvolněná po pandemických restrikcích, jsou velmi znatelné inflační tlaky ve všech oblastech. Prognózy ČNB se značně změnily, původní předpoklad byla míra inflace ke konci roku 2021 5,6 %, skutečná hodnota byla 6,6 %.¹⁰⁷

4.2 Řecko

Řecko je zemí, která vstoupila do EU již v roce 1981, do Schengenského prostoru byla začleněna v roce 2000, následně do eurozóny v roce 2002. Jedná se o zemi vysoce závislou na službách, a především na cestovním ruchu, velkou část HDP tvoří i průmysl.¹⁰⁸

Řecko upadlo v roce 2010 do hluboké krize, během které se ocitlo na pokraji bankrotu a bylo nuceno požádat Evropskou komisi, Mezinárodní měnový fond a Evropskou centrální banku o pomoc. Kolem roku 2018 se podařilo nastartovat hospodářský růst, a ještě větší byl předpoklad pro rok 2020, který ale z důvodu pandemie Covid-19 nenastal, a tak zanechala Řecko v hluboké ekonomické recesi. Z pohledu ekonomie krize Covid-19 za rok 2020 způsobila Řecku propad HDP o 8,2 % a hodnota nezaměstnanosti vzrostla na 16,3 %. Tento předpoklad nezaměstnanosti se ani výrazně nemění pro prognózy v letech 2021 a 2022, které naznačují, že nezaměstnanost neklesne pod 16 %.¹⁰⁹

Nadějí pro řeckou ekonomiku jsou prognózy zahrnující potencionální investice, které by měly proběhnout během let 2021-2022. Během roku 2021 se předpokládá růst investic až o 12,9 %, čímž by se eventuálně mohlo pomoci i navrácení růstu HDP. Prozatimní

<https://ct24.ceskatelivize.cz/ekonomika/3278280-na-dluhovou-brzdu-muze-cesko-narazit-o-rok-drive-varuje-rozpocetova-rada-patrne>

¹⁰⁷ KRÁL, Petr. Inflace v prosinci 2021 výrazně nad prognózou ČNB a vysoko nad horní hranicí tolerančního pásma cíle. *ČNB* [online]. 2022, 12.1.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/komentare-cnb-ke-zverejnenym-statistickym-udajum-o-inflaci-a-hdp/Inflace-v-prosinci-2021-vyrazne-nad-prognozou-CNB-a-vysoko-nad-horni-hranici-tolerancniho-pasma-cile/>

¹⁰⁸ Řecko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/recko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#1-zakladni-informace-o-teritoriu>

¹⁰⁹ Tamtéž

předpoklady pro HDP jsou v roce 2021 růst o 3,6 %, v roce 2022 je předpoklad této hodnoty na více než 6 %.¹¹⁰

Významným aktuálním projektem, který by mohl významně pomoci řecké ekonomice a jejímu růstu a obnově je Plán pro podporu oživení a odolnosti, který je zaměřen na 4 základní oblasti transformace: 1) Zelená transformace; 2) Digitální transformace; 3) Zaměstnanost, profesní specializace, sociální koheze; 4) Soukromé investice a reformní transformace. Jedná se o plán financovaný Evropskou unií, ze kterého je Řecku alokováno 32 miliard eur. Plán je pro Řecko bezpochyby příležitostí k potřebným strukturálním reformám v enviromentální i digitální oblasti a zároveň k modernizaci infrastruktury, která může přilákat nové investory a pomoci řecké ekonomice k menší závislosti na službách a cestovním ruchu.¹¹¹

4.2.1 Zadlužení během roku 2020

Tabulka 3: Vývoj zadlužení Řecka mezi lety 2011-2020

rok	státní dluh (mil. EUR)	státní dluh/HDP (%)	deficit státního rozpočtu/HDP (%)
2011	356,24	175,20	-10,50
2012	305,09	161,90	-9,10
2013	320,50	178,40	-13,40
2014	319,63	180,20	-3,60
2015	311,73	177,00	-5,90
2016	315,01	180,80	0,20
2017	317,48	179,20	0,60
2018	334,72	186,20	0,90
2019	331,07	180,50	1,10
2020	341,02	205,60	-9,70

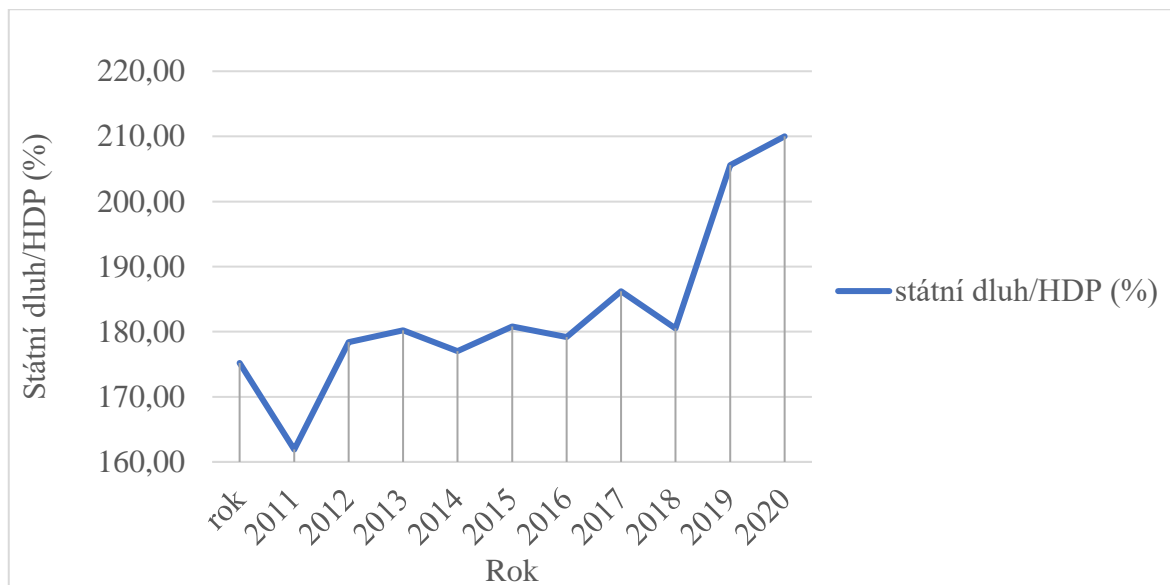
Zdroj: Vlastní zpracování, *The Greek Economy*. Hellenic Statistical Authority [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.statistics.gr/en/the-greek-economy>

¹¹⁰ Řecko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/recko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#1-zakladni-informace-o-teritoriu>

¹¹¹ Řecko se připravuje na čerpání peněz z fondu obnovy. *Velvyslanectví České republiky v Athénách* [online]. 21.12.2020 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/athens/cz/obchod_a_ekonomika/obchodne_ekonomicke_aktuality/recko_se_pr_ipravuje_na_cerpani_penez_z.html

Státní dluh Řecka je ze Států Evropské unie tím nejvyšším a během pandemie Covid-19 jeho dluh překročil hranici 200 % svého HDP. Přitom po dlouholeté krizi, která vyvrcholila kromě ekonomické krize v roce 2015 i krizí politického rázu, se zdálo, že Řecko má již nejhorší za sebou a je připraveno na úspěšný restart své ekonomiky.

Graf 1: Vývoj řeckého státního dluhu/HDP v letech 2011–2020 (%)

Zdroj: Vlastní zpracování, *The Greek Economy*. Hellenic Statistical Authority [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.statistics.gr/en/the-greek-economy>

Nárůst státního dluhu byl skokový v letech 2009-2011, postupně se nárůst s pomocí evropských finančních institucí dařilo redukovat. Pozitivní vývoj, jak vyplývá z Grafu 1, obrátila zpět v nepříznivé hodnoty krize Covid-19.

Kromě výrazné pomoci již výše zmíněných evropských institucí se Řecko kvůli situaci dostalo pod přísný dohled Evropské komise a musela každoročně dodržet kritéria pro to, aby se z krize dostala a obrátila vývoj ekonomiky. V roce 2019 Evropská komise vydala sdělení ohledně dohledu nad řeckou ekonomikou pro sledování hospodářského vývoje a provádění kroků k zajištění udržitelného ekonomického oživení, která byla ze strany Komise vydávána každý rok.¹¹²

Z oblasti veřejného financování a udržitelnosti dluhu bylo za rok 2019 předpokládáno, že dluh Řecka bude mít do budoucna klesající tendenci, nicméně minimálně do roku 2040

¹¹² SDĚLENÍ KOMISE Aktualizovaná zpráva o posíleném dohledu – Řecko, únor 2020. *Evropská komise* [online]. 26.2.2020 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)100&lang=cs](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)100&lang=cs)

se bude pohybovat nad 100 % HDP. Zároveň po období krize, kdy Řecko nemohlo normálně působit na trhu, byl vydán 15letý dluhopis za 2,5 miliardy eur. Jinými slovy, jednalo se o první vydaný dluhopis po ekonomické krizi s delší dobou splatnosti, který je splatný až po skončení období odkladu splatnosti úvěrů z programu Evropského nástroje finanční stability.¹¹³

Nicméně s nově nastoupenou krizí kolem pandemie Covid-19, stejně jako všechny státy, muselo i Řecko přistoupit na opatření pro podporu ekonomiky. Řecko zaměřilo svá opatření především na udržení míry zaměstnanosti a podporu firem a jejich likvidity. Nakonec se tyto mimořádné výdaje vyšplhaly na 40 miliard eur. Na státním rozpočtu se toto období podepsalo schodkem 9,7 % HDP a celkovým zadlužením země 205,6 % HDP za rok 2020. Během roku 2021 se předpokládá deficit rozpočtu 10 % HDP a úroveň zadlužení na 208,8 % HDP. Významnější srovnání a konsolidaci rozpočtu očekává Řecko během roku 2022 s očekávanou hodnotou schodku rozpočtu v hodnotě 3 % HDP. Aktuálně je ze strany Evropské komise Řecko hodnoceno pozitivně z důvodu snahy podpory ekonomiky, aniž by narušila dlouhodoběji fiskální režim země. Aktuálně si Řecko levně půjčuje i na finančních trzích¹¹⁴

4.3 Estonsko

Estonsko patří mezi státy Evropské unie, které již přijali měnu euro a vstoupili do EU v roce 2004. Řadí se též mezi nejméně zadlužené země na světě, konkrétně jako 12. nejméně zadlužená země na světě za rok 2020 se zadlužením 18,5 % HDP. Před rokem 2020 bylo zadlužení ještě znatelně menší.¹¹⁵

Estonská ekonomika je charakteristická orientací na služby, především v oblasti ICT a finančních technologií. Zároveň má, oproti jiným zemím, pokročilou digitalizaci ve

¹¹³ SDĚLENÍ KOMISE Aktualizovaná zpráva o posíleném dohledu – Řecko, únor 2020. *Evropská komise* [online]. 26.2.2020 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)100&lang=cs](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)100&lang=cs)

¹¹⁴ Řecko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/recko-souhrna-teritorialni-informace/2/#1-zakladni-informace-o-teritoriu>

¹¹⁵ The 20 countries with the lowest national debt in 2020 in relation to gross domestic product. *Statista* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/273488/countries-with-the-lowest-national-debt/>

veřejném i soukromém sektoru a obecně je Estonsko známé vysokou úrovní této oblasti. Pravděpodobně i díky této vybavenosti a zaměření ekonomiky nebylo Estonsko ekonomicky tolik poznamenáno krizí Covid-19 a díky efektivní a zodpovědné fiskální politice se očekává relativně brzké najetí ekonomiky do původních kolejí před rokem 2020.

4.3.1 Vývoj zadlužení během roku 2020

Státní dluh Estonska patří dlouhodobě k těm nejmenším a nejstabilnějším. Ve většině případů se ve státech prezentuje obecný státní dluh a dluh vycházející z vlády, který ve velké většině tvoří většinu dluhu. Dle informací estonského Ministerstva financí je tomu v tomto státě naopak, lokální státní správy vytváří větší část celkového zadlužení než centrální vláda Estonska.¹¹⁶

Estonsko si velmi monitoruje úvěry, které si jako stát bere. Je tedy i kladen důraz na vyrovnané rozpočty, případně úvěry musí být splaceny ihned jak je to z ekonomického hlediska možné. Dle Ministerstva financí Estonska si tato země brala úvěry pouze ve třech případech od roku 1990. První dvě byly v roce 1993 a 2002, třetí byla až v 2020 v důsledku potřebných opatření během krize Covid-19. Předpoklad splacení tohoto úvěru je v červnu roku 2030.¹¹⁷

¹¹⁶ Debt management. *Rahandusministeerium* [online]. 10.12.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.rahandusministeerium.ee/en/objectivesactivities/state-treasury/financial-reserves-and-liabilities/debt-management>

¹¹⁷ Debt management. *Rahandusministeerium* [online]. 10.12.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.rahandusministeerium.ee/en/objectivesactivities/state-treasury/financial-reserves-and-liabilities/debt-management>

Tabulka 4: Vývoj státního dluhu Estonska v letech 2011-2020

rok	státní dluh (mil. EUR)	státní dluh/HDP (%)
2011	1027,00	6,10
2012	1763,00	9,80
2013	1934,00	10,20
2014	2130,00	10,60
2015	2077,00	10,00
2016	2174,00	9,90
2017	2174,00	9,10
2018	2127,00	8,20
2019	2372,00	8,40
2020	4952,00	18,20

Zdroj: Vlastní zpracování, *Estonia - Outstanding Public Debt*. Moody's Analytics [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.economy.com/estonia/outstanding-public-debt>

Během roku 2020 se jako v ostatních zemích zvýšilo zadlužení více než se očekávalo. Estonsku se tímto posunuly plány na vyrovnaný státní rozpočet na rok 2022. Dlouhodobě má ukazatel HDP rostoucí tendenci, pouze během roku 2020 byl zaznamenán propad o 3,8 %. Státní dluh se oproti přechozím obdobím, kdy měl klesající trend, zvýšil přibližně o 2500 mil. eur, v poměru k HDP se zvýšil dluh na 18,20 % HDP. Celkově byl pokles ekonomiky odhadnut na 2,9 %, v rámci eurozóny se jednalo o nižší hodnotu.¹¹⁸

Díky dobrému nastavení ekonomiky a její povaze, která je převážně orientována ve službách a vysoké digitalizaci veřejného i soukromého sektoru, se očekává návrat do hodnot růstu HDP již koncem roku 2021. Konkrétně je očekáváno navrácení HDP do hodnot z roku 2019, celkově hospodářský růst je předpokládán v polovině roku 2022. Zároveň je v roce 2022 očekáváno výrazné snížení deficitu rozpočtu. Stále je pro další léta předpokládáno, že si Estonsko bude udržovat pozici mezi nejméně zadluženými zeměmi eurozóny.¹¹⁹

¹¹⁸ Estonsko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

¹¹⁹ Tamtéž

4.4 Belgie

Belgie je jedním ze zakládajících členů evropských společenství, které vznikaly v průběhu 20. století a s tím i následně člen Evropské unie. Zároveň je členem Schengenského prostoru a eurozóny.¹²⁰

Belgie má výhodu ve své geografické poloze, tedy je tímto směrem i z velké části orientována ekonomika, až 80 % HDP tvoří vývoz zpracování dovozů a následného reexportu do dalších států. Zároveň je v posledních letech charakteristická vysokými investicemi ze zahraničí na inovace a start-upy, téměř nejvíce z EU.¹²¹

Již dlouhodoběji se ale ekonomika Belgie potýká s ne zcela ideálním nastavením fiskální politiky a udržitelností veřejných financí. Zároveň jsou v zemi významné rozdíly v nezaměstnanosti mezi regiony. I přes to, že vláda již měla plán na konsolidaci veřejných financí, musely se tyto snahy odložit v důsledku vypuknutí krize Covid-19. Dlouhodoběji se Belgie řadí mezi více zadlužené země EU, již dlouhodoběji se pohybuje nad hodnotou zadlužení 100 % HDP.¹²²

4.4.1 Vývoj zadlužení během roku 2020

Belgie byla ne vždy považována za vysoce zadluženou zemi. Do tohoto problému se dostala se světovou krizí v roce 2008, tehdy z pozice země s vyrovnaným státním rozpočtem. Tou dobou se z vyrovnaného rozpočtu stal deficit 5,4 % HDP v roce 2009.¹²³

¹²⁰ Belgické království. *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/504/sekce/belgie/>

¹²¹ Belgie. *Business Info* [online]. 30.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/belgie-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

¹²² Belgie. *Business Info* [online]. 30.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/belgie-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

¹²³ *NBB report 2020: Fiscal policy and public finances* [online]. In: . s. 151 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2020/en/t1/report_2020_t1_eco_4.pdf

Tabulka 5: Vývoj státního dluhu a růstu HDP Belgie v letech 2012-2020

rok	státní dluh/HDP (%)	růst HDP (%)
2012	104,10	-0,10
2013	105,10	0,20
2014	106,70	1,30
2015	106,50	1,40
2016	105,01	1,30
2017	102,02	1,60
2018	99,76	1,80
2019	98,06	1,70
2020	114,99	-6,20

Zdroj: Vlastní zpracování, NBB report 2019: Public finances [online]. In: .s. 189 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2019/en/t1/report2019_tii_h5.pdf

Až do roku 2013 se země potýkala s recesí, ze které se nemohla po světové krizi dostat. Snížení ukazatele státního dluhu k HDP se podařilo až v roce 2016, kdy se lépe začal vyvíjet i ukazatel růstu HDP. Během těchto let naplánovala vláda konsolidaci veřejných financí, která se ale pozastavila po roce 2017 a deficity rozpočtu se opět začaly nepatrně navyšovat. Následně během roku 2020 došlo i k pozastavení plánů na vyrovnaný rozpočet, který byl postupně plánovaný na rok 2022.¹²⁴

Krize Covid-19 poznamenala velice belgickou ekonomiku a zastavila její již lepší vývoj. Schodek veřejných financí se vyšplhal za rok 2020 na 9,7 % HDP. Ukazatel HDP se propadnul o více jak 6 % a ani v nejbližších letech se nepředpokládá, že ukazatel klesne pod 110 % HDP. Prozatím se během roku 2021 očekává oživení ekonomiky a její nastartování, i když se počítá i s vlnou bankrotů a tím i možné zvýšení nezaměstnanosti. Nicméně po roce 2020 se chystá belgická vláda pokračovat v konsolidaci veřejných financí, zároveň je očekávána finanční podpora ze strany EU pro nastartování ekonomiky, která bude využita na investice do infrastruktury, digitalizace či vzdělání a na podporu vědy a výzkumu.¹²⁵

¹²⁴ NBB report 2019: Public finances [online]. In: . s. 189 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2019/en/t1/report2019_tii_h5.pdf

¹²⁵ Belgie. *Business Info* [online]. 30.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/belgie-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

5 Výsledky a diskuse

5.1 Komparace

Všechny vybrané státy vybrané ke komparaci byly výrazně ekonomicky zasaženy, nicméně i vzhledem k předchozímu stavu a vývoji ekonomiky je patrný rozdíl v přístupu k situaci, která nastala v roce 2020. Jinými slovy, i následky v oblasti ekonomiky byly u daných zemí různorodé.

Pandemickou situaci musela stejně tak řešit i Evropská unie, která jako celek napříč všemi členskými státy spolupracovala na zvládnutí epidemiologické situace. Kromě toho vytvořila i finanční pomoc jednotlivým členským státům a umožnila jim i odložení plnění některých ekonomických kritérií, výjimky se týkaly například Paktu stability a růstu.¹²⁶

V práci jsou zmapovány celkem čtyři země, každá s velmi rozlišnou ekonomickou situací a uspořádáním veřejných financí. Každá ze zemí byla před rokem 2020 v jiné situaci kolem veřejných financí a zadlužení. Z toho vyplývá i to, jak se jednotlivé země k situaci kolem pandemie postavily a jak pandemie dále ovlivnila jejich veřejné finance a zadlužování.

Z hlediska komparace jsou analyzovány čtyři ukazatele úzce spojené se zadlužením zemí a jsou zároveň vztaženy ke kontextu roku 2020. Konkrétně se jedná o propad ekonomiky za rok 2020 u jednotlivých států, se kterým je zobrazen i ukazatel rozpočtového deficitu v procentuálním vyjádření HDP za rok 2020. Dále je zobrazen ukazatel státního zadlužení od roku 2011 a ukazatel meziročního zadlužování vyjádřený v meziročních deficitech rozpočtů ku poměru HDP v procentech, a to od roku 2010.

¹²⁶ *NBB report 2020: Fiscal policy and public finances* [online]. In: . s. 151 [cit. 2022-01-29].

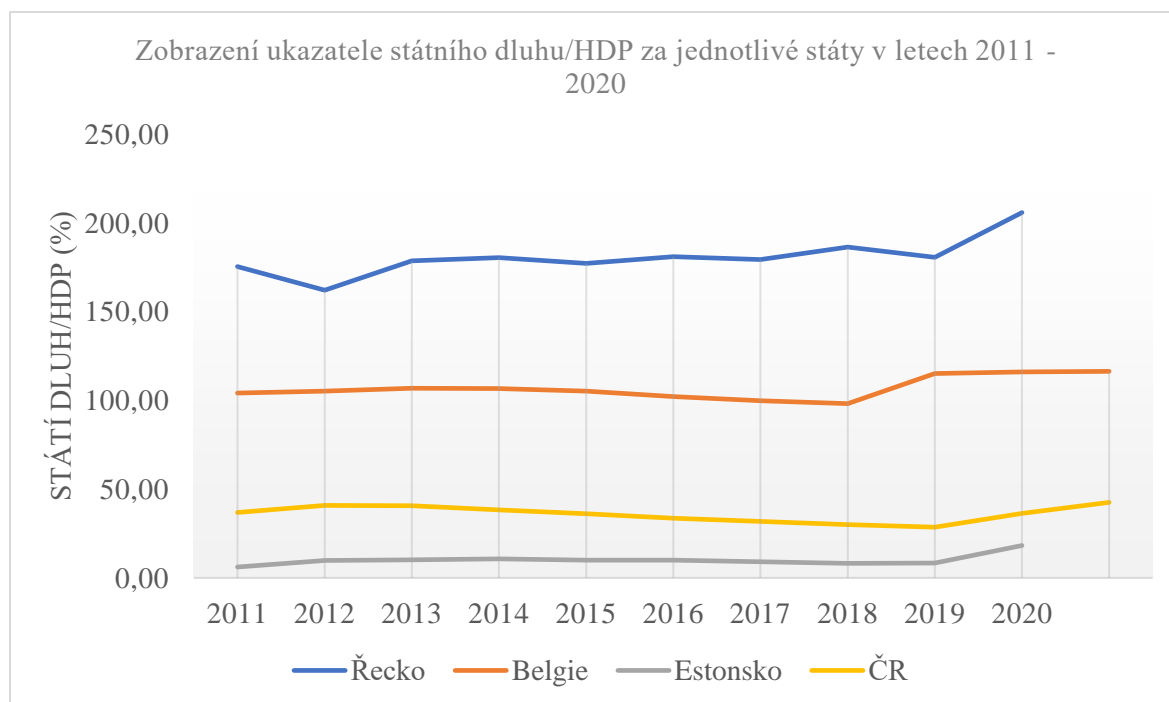
Dostupné z:

https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2020/en/t1/report_2020_t1_eco_4.pdf

5.1.1 Státní dluh

S propady ekonomik a potřebnými finančními kompenzacemi proti pandemii Covid-19 se výrazně následky objevily i na zadlužování jednotlivých zemí. Největší meziroční nárůst státního dluhu mělo Řecko, které přesáhlo hranici zadlužení 200 % HDP.

Graf 2: Vývoj státního dluhu/HDP za jednotlivé státy v letech 2011-2020

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat centrálních bank jednotlivých států

Z hlediska Maastrichtských kritérií, dle kterých nesmí být zadlužení země překročeno přes 60 % HDP, je z obrázku 4 vidět, že jak Belgie, tak Řecko toto kritérium již z dlouhodobějšího hlediska nejsou schopny udržovat. Naopak Česká republika se prozatím pod touto hranicí pohybuje bez větších potíží. Nicméně s krizí vznikají obavy ohledně tempa dosahování této hranice. Estonsko z pohledu této hodnoty problémy nemá. Jeho zadlužení se dlouhodoběji pohybuje na nejnižších hodnotách, nejen v Evropě, ale i na světě. Estonsko zvýšení mimořádných výdajů pro podporu při pandemii financovalo úvěrem, který by, dle estonského Ministerstva financí, měl být splacen v roce 2030. Tedy i přes to, že i jejich zadlužení během pandemie vzrostlo, místní ministerstvo financí má přehled o stavu veřejných financí a má, oproti jiným státům, reálný plán pro splacení tohoto úvěru, aby jím dále rozpočty a finance nebyly zatěžovány. Plán ke konsolidaci financí má i Řecko, kterému

finančně vypomohly i evropské instituce po velkém propadu v roce 2009. Finálně se ale Řecko zadlužilo ještě více.

Z pohledu zadlužení bylo vždy ze strany vlády vždy argumentováno, že zadlužení České republiky je jedno z nejnižších v EU. S krizí pandemie Covid-19 se ale pozice výrazně změnila a je nutno říci, že aktuálně tempo zadlužování je jedno z nejvyšších v rámci Evropské unie. Prozatím za rok 2021 Česká republika disponuje velmi vysokým tempem zadlužování. V tomto ukazateli s krizí pandemie Covid-19 přeskočila ostatní komparované země, a je tak nutné myslet na další kroky vlády, které budou zásadní roli pro další vývoj zadlužování ČR.¹²⁷

V tomto kontextu je třeba zmínit i fakt, že všechny komparované země, bez ohledu na jejich ekonomickou situaci, jež jsou velmi rozdílné, již reálně pracují na konsolidaci svých veřejných financí, ideálně pracují již na důchodových a daňových reformách. Česká republika jako jediná z komparovaných zemí tak prozatím nečiní, což by měl být další podnět k řešení situace.

Konkrétně Řecko je pod ostrým dohledem EU, která mu pomáhá k rekonvalescenci ekonomiky.¹²⁸

Belgie má již samostatně pracuje na konsolidaci svých financí, i přes to, že jí pandemie zbrzdila, snaží se Belgie obnovit své plány a konsolidovat své veřejné finance.¹²⁹

Estonsko patří k premiantům veřejných financí nejenom v Evropě. Svůj daňový systém aktualizují a má přehled o svých dlužích a rozpočtech.¹³⁰

¹²⁷ ČTK. NKÚ: Tempo zadlužování ČR roste, stát by měl více šetřit. *ČTK České noviny* [online]. 2021, 11.8.2021 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/nku-tempo-zadluzovani-cr-roste-stat-by-mel-vice-setrit/2075661>

¹²⁸ SDĚLENÍ KOMISE Aktualizovaná zpráva o posíleném dohledu – Řecko, únor 2020. *Evropská komise* [online]. 26.2.2020 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)100&lang=cs](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)100&lang=cs)

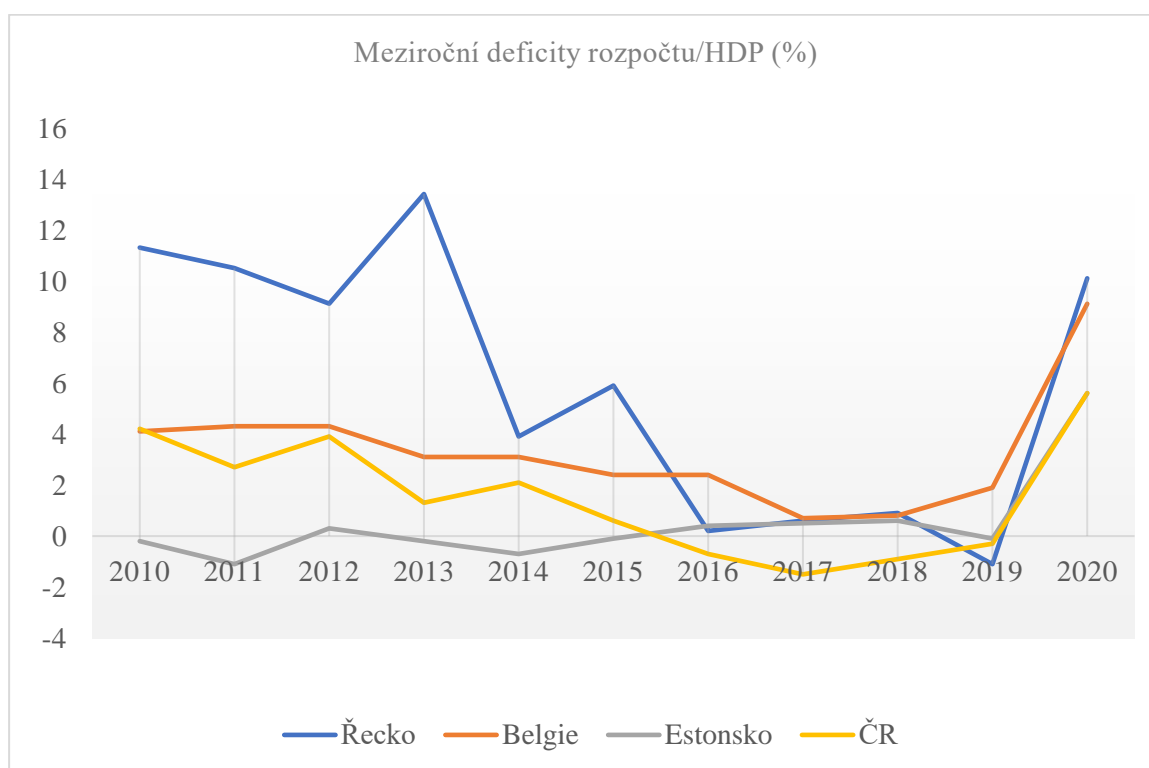
¹²⁹ NBB report 2019: Public finances [online]. In: . s. 189 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2019/en/t1/report2019_tii_h5.pdf

¹³⁰ Estonsko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

5.1.2 Meziroční zadlužování v kontextu HDP

Meziroční míru deficitu či přebytků za jednotlivé státy definuje Obrázek 5. Hodnoty jsou vyjádřeny pomocí procentuálních hodnot HDP. Z obrázku je vidět, že všem zmiňovaným státům se dařilo po krizi v roce 2009 postupně situaci zadlužování snižovat. Je ale třeba zahrnout i fakt, že s ekonomickou prosperitou se zvyšuje ukazatel HDP, a podle toho se tedy i vyvíjí ukazatel deficitu či přebytku vůči poměru HDP. I z tohoto pohledu lze vyvodit, jak se daná ekonomika v zemi vyvíjela i vůči zadlužování států.

Graf 3: Vývoj meziročních deficitů rozpočtů/HDP (%) vybraných států v letech 2010-2020

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Eurostat

Největší meziroční skoky oproti ostatním státům vyplývají z Obrázku 5 u Řecka. Vzhledem k celkové krizi v této zemi se podařilo meziroční hodnoty deficitů postupně snižovat a začít tak i orientovat ekonomiku jiným směrem, tedy i začínat s důležitými investicemi a podobně. Od nejhoršího deficitu ve zkoumaném období, který byl zaznamenán v roce 2013 (13,4 % HDP), se podařilo snížit meziroční deficit rozpočtu až do přebytku s hodnotou 1,1 % HDP v roce 2019.

Nejstabilněji z tohoto pohledu vychází Estonsko, které se udržovalo vyrovnaných rozpočtů ze zmiňovaných států nejlépe. Největší odchylka od roku 2010 byla v roce 2011

s přebytkem 1,1 % HDP. V ostatních obdobích se deficity či přebytky nepohybovaly nad hodnotou 1 %. Pouze v roce 2020 se rozpočet výrazně propadnul do deficitu 5,6 % HDP. Nicméně i přes to, plánuje návrat k hodnotám před pandemií na přelomu roku 2021 a 2022. V případě Belgie je vidět za poslední desetiletí mírný pokles zadlužování, který byl dán i již realizovanou konsolidací veřejných financí. Ta se v roce 2019 pozastavila, což vyplývá i z Obrázku 5, že tento jev opět mírně zvednul deficitu rozpočtu. Následně, stejně jako ve všech zemích, nastal v roce 2020 hluboký propad v kontextu pandemie Covid-19.

U České republiky se dařilo, jako u ostatních států, během období prosperity snižovat meziroční nárůst zadlužování vůči HDP, dokonce od roku 2015 do roku 2019 byly tyto hodnoty v přebytku. Nicméně v tomto případě se, dle pravidelných informací NKÚ, nejednalo o dobré hospodaření s rozpočtem. Situaci velmi nahrávala ekonomická prosperita v podobě vysoké výkonnosti ekonomiky, rekordně nízké nezaměstnanosti. Stejně jako u ostatních zemí, v roce 2020 přišel hluboký propad, který pro ČR skončil deficitem 5,6 % HDP. Nicméně oproti Belgii a Řecku stále tento propad nebyl tak velký. Dle dat z Evropského statistického úřadu, měla ČR deficit v procentuálním vyjádření HDP stejný jako Estonsko.

Všechny analyzované země vykazovaly postupně v posledním desetiletí zlepšování svých ekonomických situací. Stejně tak je hluboce zasáhla krize spojená s pandemií, která se nemálo promítla i do ekonomického zdraví všech zemí.

5.1.3 Propad ekonomiky v roce 2020

Celkově zaznamenala Evropská unie meziroční propad členských států o 13,9 % HDP, dle informací Eurostat. Následně pouze ve státech eurozóny byl za rok 2020 meziroční propad HDP 14,7 %. I přesto, že evropský statistický úřad odhadoval původně v obou případech horší hodnoty, není pochyb o tom, že se jedná o horší propady, než tomu bylo za finanční krize v roce 2009. Konkrétně, dle Eurostatu, se jedná o nejhorší propady od roku 1995, tedy od zavedení těchto statistik evropským statistickým úřadem.¹³¹

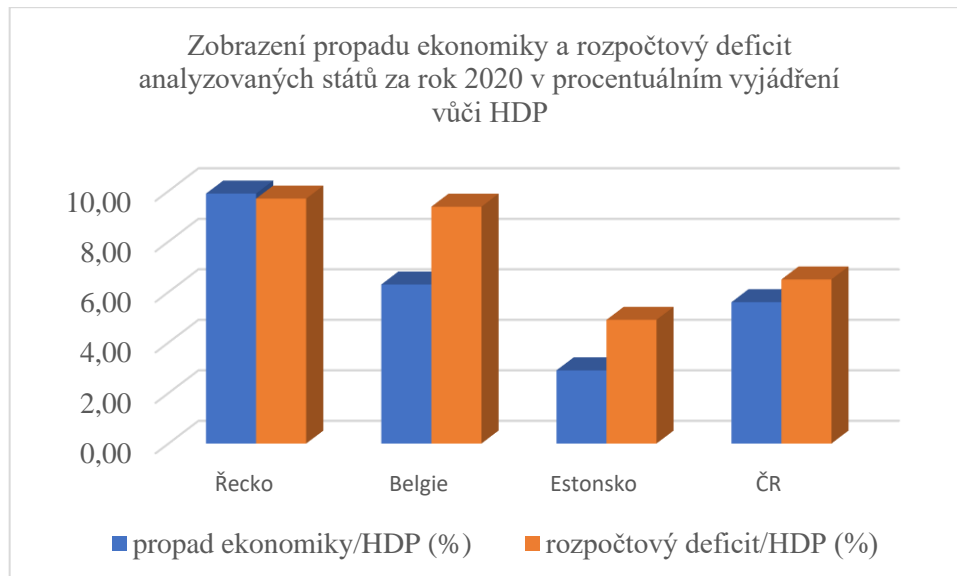
¹³¹ Rekordní pokles ekonomiky EU i eurozóny byl nižší než v odhadech. *Česká televize* [online]. 8.9.2020 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3178953-rekordni-pokles-ekonomiky-eu-i-eurozony-byl-nizsi-nez-v-odhadech>

Každý ze států se během prvních vln pandemie zachoval jinak, rozdíly v propadech ekonomiky tak byly rozdílné. Například nejmenším propadem HDP disponovalo Švédsko, které ale na druhou stranu nezavádělo razantní opatření, nicméně počty obětí byly nadprůměrné, za což je Švédsko často kritizováno. Naopak největší propady se předpokládají u jižních států, například u Itálie a Španělska, kde první vlna pandemie sílila nejvíce. Zároveň jsou jižní státy z velké části závislé na cestovním ruchu, který byl v roce 2020 razantně omezen.

Obrázek 3 zobrazuje propady ekonomik komparovaných zemí za rok 2020. Největší propad HDP byl zaznamenán u Řecka. To je v rámci skupiny analyzovaných zemí charakteristické vysokou závislostí na turismu a cestovním ruchu. Zároveň již před rokem 2020 patřilo Řecko k nejzadluženějším státům na světě a pomalu se začala s pomocí evropských institucí zvedat z největší dluhové krize. Ekonomické důsledky pandemie tak Řecko zavrhl ještě do hlubší krize a propad ekonomiky byl tak velmi znatelný. Otázkou zůstává, jak se propad bude s dalšími vlnami pandemie zvyšovat a zda se Řecko dostane k plánovaným investicím, které slibují zlepšení ekonomické situace. Propadu také odpovídá deficit rozpočtu, který byl 9,7 % HDP. Ten byl zvýšen s protipandemickými opatřeními k udržení nezaměstnanosti a podpory podniků.

Belgie měla propad HDP za rok 2020 o 3 % menší než Řecko, jedná se o zemi, která je jinak orientovaná na než Řecko a zároveň zde jsou vysoké míry investic. Propad HDP za rok 2020 měla Belgie podobný jako Česká republika. Nicméně Belgie se obecně blíží se zadlužeností země více k Řecku. Zadlužení obou těchto zemí je již nad 100 % HDP.

Graf 4: Vývoj propadů jednotlivých ekonomik v porovnání s rozpočtovými deficity vybraných států vůči HDP (%) za rok 2020

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat centrálních bank jednotlivých států

I před rokem 2020 měly Belgie s Řeckem společné rysy okolo zadlužování a stavu ekonomiky. Oba tyto státy se dlouhodoběji pohybují nad průměrnými hodnotami zadlužení států v EU a již začaly realizovat potřebné konsolidace a reformy veřejných financí. Řecko zároveň utrpělo v roce 2020 největším propadem ekonomiky. Oproti nim Česká republika se do této fáze teprve dostává, i když se dá říci, že potřeba realizovat reformu financí již je několik let, ale vláda ji stále nezačala realizovat. Estonsko naopak z analyzovaných států, zvládlo situaci kolem pandemií ekonomicky nejlépe i v rámci celé EU. Disponovalo i nejmenším propadem ekonomiky. Obecně se toto přikládá k faktu, že Estonsko má svoji ekonomiku orientovanou na služby, kde je velká část v IT službách a má vysokou digitalizaci jak státního, tak soukromého sektoru. Zároveň opatření během vln pandemie nebyla tak razantní jako v jiných státech (například se nezavírali obchody či restaurace). Česká republika i přesto, že před rokem 2020 měla jeden z nejmenších zadlužení v EU, její propad ekonomiky během roku 2020 se spíše blížil hodnotě Belgie, s Estonskem tolik neudržela krok.

5.2 Politická situace ve světě a její ekonomické dopady

Po pandemické situaci, kdy se zdálo, že se světová ekonomika může začít zvedat z přísných restrikcí, svět padá do zřejmě ještě horší krize, která je spojena s válečnými konflikty.

Aktuální situace se týká nejenom východní a střední Evropy, ale celého světa. Rusko patří k nejvýznamnějším vývozcům ropy a zemního plynu na světě. Kromě těchto základních surovin se jedná i o hnojiva či pšenici. Ač napřímo s Českou republikou tolik obchodu nemá, u EU je tomu naopak a je tak jisté, že sankce jakéhokoliv rázu proti ruské agresi silně ovlivní i českou ekonomiku. Neméně světovou ekonomiku ovlivní i významný výpadek pšenice, která je základní surovinou pro celý svět. Ukrajina patří mezi její hlavní světové pěstitele, ostatně v součtu Ukrajina a Rusko vyprodukuje třetinu celkové produkce pšenice na světě.¹³²

Důsledkem výpadku těchto základních surovin může být minimálně ještě v roce 2022 očekávána vysoká inflace, která se může pohybovat až k 10 %. Pro Českou republiku to bude mít důsledky i na rozpočtové a dluhové rovině. Z mého pohledu budou z rozpočtu uvolňovány finance na podporu Ukrajiny a jejích uprchlíků, což je i přes špatný stav veřejných financí a státního dluhu aktuální prioritou. Nicméně je třeba počítat s těmito výdaji delší dobu než na úrovni týdnů či měsíců.

Dalším bodem bude snaha o uvolnění občanům ve zdražování. Aktuálně se nejvíce jedná o pohonné hmoty, kde vláda uvažuje o dočasné snížení daní z pohonných hmot jako DPH, spotřební daň a podobně. Uvažovaným krokem je i zastropování cen pohonných hmot, energií či jiných strategických surovin.¹³³

Zásadním krokem pro ekonomiku je nepřímou i odstranění Ruska od bankovního systému SWIFT. Kromě toho, že se jedná o velmi nepříjemnou sankci pro ruskou ekonomiku, zpětnou negativní vazbu to bude mít i na EU. Konkrétně to ovlivní podniky, které měli

¹³² NĚMÝ, Miroslav. Válka a obilí. Globální krize potravin už začala, varují experti kvůli ruské agresi. *Forbes* [online]. 2022, 7.3.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://forbes.cz/valka-a-obili-globalni-krize-potravin-uz-zacala-varuji-experti-kvuli-ruske-agresi/>

¹³³ Nižší DPH nebo cenové stropy. Vláda ve středu projedná opatření proti zdražování. *Forbes* [online]. 6.3.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://forbes.cz/nizsi-dph-nebo-cenove-stropy-vlada-ve-stredu-projedna-opatreni-proti-zdrazovani/>

obchodní vazby na Rusko a odpadnutí tohoto partnera může mít opět za následek zvýšení jejich nákladů, což se opět promítne do cen pro koncové spotřebitele ještě větší inflací.

Podstatné to je i pro akciové trhy, kde například odnož českých poboček Raiffeisenbank sídlící v Rakousku, má již dnes problémy se svými akciemi, protože velkou část svých aktiv držela v Rusku.¹³⁴

5.3 Zhodnocení vývoje zadlužení České republiky

5.3.1 Pandemie Covid-19

Česká republika nebyla jedinou zemí, která se musela finančně bránit proti pandemii Covid-19. Všechny státy přistoupily k finančním kompenzacím a „injekcím“ do svých ekonomik pro co nejmenší růst nezaměstnanosti a obecně pro co nejmenší propad jednotlivých ekonomik.

Konkrétně ČR zavedla vícekrát formu přísnějšího lockdownu, tedy potřebné finanční kompenzace byly o to vyšší. Kompenzace byly vypláceny tak, že se dobře omezil rapidnější nárůst nezaměstnanosti. Finančně byla podpořena i skupina seniorů, což na druhou stranu, nemusela být další nutná položka na výdajové straně rozpočtu (14,5 mld. Kč), protože senioři nebyli tolik finančně zasaženou skupinou v prvních vlnách pandemie. V rámci první vlny pandemie byly též pozastaveny zálohy na zdravotní a sociální pojištění u osob OSVČ. Zvyšovány plošně byly i platy státních zaměstnanců, které též tvoří podstatnou část výdajové strany rozpočtu spolu s vyplácením důchodů.

Z pohledu roku 2020, který nebyl ve znamení ničeho jiného než pandemie, si ale Česká republika oproti jiným zemím udržela lepší hodnoty propadu ekonomiky i procentuálního vyjádření deficitu rozpočtu. Těmito ukazateli se stále spíše blíží Estonsku, které zvládlo z ekonomického pohledu rok 2020 jako jedna z nejlepších zemí.

¹³⁴ JAROLÍM, Jaroslav. Odstrížení Ruska od SWIFT – jaké z toho vyplývají důsledky?. *Kryptomagazin.cz* [online]. 2.3.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://kryptomagazin.cz/odstrizeni-ruska-od-swift-jake-z-toho-vyplyvaji-dusledky/>

5.3.2 Státní rozpočet a udržitelnost veřejných financí

S rokem 2020 se velmi rozhýbalo tempo zadlužování, které dle některých zdrojů začíná být alarmující. Velice se tak aktuálně řeší státní rozpočet a udržitelnost veřejných financí.

Česká republika nebyla na jakoukoliv potencionální krizi připravena dobře. Vláda nevyužívala tak, jak mohla roky největší ekonomické prosperity. I přes tyto období nebyla schopna vytvořit vyrovnaný rozpočet, ne-li vytvořit strategii dlouhodobějších možností pro snižování zadlužení země. Odpovědnost vůči státnímu rozpočtu nebyla doposud na dobré úrovni. Během ekonomické prosperity se snížil státní dluh pouze v relativním vyjádření vůči HDP. I přes to, že HDP bylo velmi vysoké, nezaměstnanost byla rekordně nízká, a tedy ekonomika rostla velmi rychle, nebyla tehdejší vláda schopna vytvořit vyrovnaný rozpočet. Naopak, byly zvyšovány běžné výdaje a spoléháno bylo na vysoké daňové příjmy. Ty ale jsou velmi závislé na nezaměstnanosti a na stavu ekonomiky. Po případném zvýšení nezaměstnanosti by se tímto způsobem mohla ekonomika dostat do velkých problémů. Dalším podstatným jevem bylo, že vláda neinvestovala tak, jak se dalo, na což bylo upozorňováno opakovaně například Nejvyšším kontrolním úřadem.

Během roku 2020 tyto všechny záležitosti ukázaly, jaké tempo zadlužování Českou republiku čeká, pokud se v oblasti veřejných financí a přístupu k rozpočtu něco nezmění. Aktuální predikce ukazují na velmi brzké dosáhnutí dluhové brzdy, následně i evropských kritérií. Česká republika se nicméně stále drží mezi méně zadluženými zeměmi EU.

S tímto úzce souvisí i důchodová reforma, která je potřeba již delší dobu, ale stále nebyla pevněji stanovena, tedy ani realizována. Přitom důchody tvoří největší část výdajové stránky rozpočtu a velký problém začíná na demografické stránce, kdy z dlouhodobého hlediska populace stárne a tento systém již nemůže být považován za udržitelný. Aktivní obyvatelstvo tak vydělává na seniory, kterých je čím dál více a nutno říci, že jich bude ještě více. Kromě důchodové reformy, by na místě z části byla i daňová reforma.

Další položkou nutnou k modernizaci a přizpůsobení dnešní době, zároveň k větší efektivnosti veřejných financí, je lepší digitalizace veřejného sektoru, s tím z části souvisí i to, že díky tomu, by se snížil počet úředníků, tedy alespoň část výdajů za platy ve veřejném sektoru. Tyto lidé by tak mohli více pracovat v soukromém sektoru a podpořit tak ekonomiku.

5.3.3 Reformy a změny ve fiskální politice

S problémy kolem špatného nastavení rozpočtu a udržitelnosti financí souvisí i potřebné reformy, konkrétně se jedná především o důchodovou reformu.

O důchodové reformě je diskutováno již dlouho, ale stále nebyla pevněji stanovena, tedy ani realizována. Přitom důchody tvoří největší část výdajové stránky rozpočtu a velký problém začíná na demografické stránce, kdy z dlouhodobého hlediska populace stárne a tento systém již nemůže být považován za udržitelný. Aktivní obyvatelstvo tak vydělává na seniory, kterých je čím dál více a nutno říci, že jich bude ještě více. Kromě důchodové reformy, by na místě z části byla i daňová reforma. Ta by se například mohla týkat progresivního zdaňování, kdy by lidé s vyššími příjmy od určité částky danili vyšší sazbou, což je již praxe v jiných zemích.

Kromě těchto reforem, další položkou nutnou k modernizaci a přizpůsobení dnešní době, zároveň k větší efektivnosti veřejných financí, je lepší digitalizace veřejného sektoru.

Často se zároveň v souvislosti s reformami kolem české rozpočtové politiky hovoří o tom, v jaké pozici se nachází legislativa týkající se rozpočtu. Odpovědnost vůči vyrovnanému rozpočtu by tak mohla být vyšší, kdyby se tato legislativa upravila a povýšila se na úroveň ústavního zákona. Vláda by tak měla mnohem přísnější podmínky pro sestavování vyrovnaných rozpočtů. Tento krok byl učiněn v jiných zemích EU, kde se ukázal jako efektivní.¹³⁵

5.3.4 Doporučené kroky ve veřejných financích ČR

S rokem 2022 je po delším časovém horizontu navrhován rozpočet s menším schodkem než v přechozích obdobích. Novou vládou byl navržen rozpočet se schodkem 280 miliard korun, tedy téměř o 100 miliard korun nižší, než byl navrhován předchozí vládou.¹³⁶

¹³⁵ BOHUSLAVOVÁ, Renáta. Stát se bude moct zadlužovat. Poslanci změnili zákon o rozpočtové odpovědnosti. *Novinky.cz* [online]. 2020, 8.4.2020 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/stat-se-bude-moct-zadluzovat-poslanci-zmenili-zakon-o-rozpocetove-odpovednosti-40319912>

¹³⁶ Vláda schválila rozpočet se schodkem 280 miliard. Odbory žádají růst platů. *E15.cz* [online]. 2022, 9.2.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/vlada-schvalila-rozpocet-se-schodkem-280-miliard-odbory-zadaji-rust-platu-1387546>

Bezpochyby se jedná o první nezbytný krok k tomu, aby se situace veřejných financí v České republice mohla stabilizovat. K březnu vláda funguje v rámci rozpočtového provizoria, což by se ale během dubna 2022 mělo změnit. Důležitým krokem však je jinak nastolený směr rozpočtu, který by mohl vést k výraznějšímu pokroku veřejných financí. Z dlouhodobějšího hlediska je nicméně nutno upravit příjmovou i výdajovou stránku rozpočtu. V rámci výdajové strany se jedná primárně o výše zmiňovanou důchodovou reformu, z pohledu příjmů následně o jejich nutné navýšení. Na tomto se ostatně shodují i experti v oboru.

Dle hlavní ekonomky Raiffeisenbank je třeba primárně zbrzdění spotřeby domácností a pomoci tak centrální bance fiskální politikou s tlumením vysoké inflace. Na výdajové stránce vyzdvihuje především omezení vysokopříjmových osob, které nejsou v tak velkém finančním stresu. Zároveň upozorňuje na to, že lepší rozpočtové situace, bez ohledu na aktuální vládu, nemohou být očekávány v horizontu minimálně 4 let.¹³⁷

Mezi nejaktuálnější potřebné kroky jsou tedy zahrnuty:

- 1) vytvoření a udržování trendu snižování deficitů rozpočtů pro jednotlivá budoucí období;
- 2) mírně omezit spotřebu domácností a pomoci srážet vysokou inflaci;
- 3) aktivní řešení důchodové reformy;
- 4) po nejakutnější stabilizaci veřejných financí by též bylo na místě nejenom řešení důchodové reformy, ale i příjmové stránky rozpočtu tak, aby nebyla závislá na aktuální prosperitě ekonomiky a výše nezaměstnanosti, jak tomu bylo u předchozí vlády;
- 5) mírně omezit investice, konkrétně ty, které nejsou aktuálně možné uskutečnit z časového hlediska. Tyto finance se mohou využít aktuálně jiným způsobem nebo mohou znamenat další úsporu na deficitu. Zároveň je ale důležité se investic nebát, aby se o ně ekonomika mohla v budoucnu opřít a najít tak vhodný kompromis pro současnou situaci;
- 6) digitalizace veřejného sektoru;

¹³⁷ Vyrovnání rozpočtu? Při těchto příjmech není reálný ani za 4 roky, říká Horská Zdroj: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/rozpocet-hospodareni-schodek-deficit-helena-horska.A220208_170351_ekonomika_jla. *Idnes.cz* [online]. 9.2.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/rozpocet-hospodareni-schodek-deficit-helena-horska.A220208_170351_ekonomika_jla

- 7) vyčlenění mimořádných výdajů na podporu ukrajinské obrany proti válce. Tento krok by do budoucna mohl být důležitý nejenom v ekonomické sféře, ale i v celkovém fungování České republiky jako suverénního státu.

V rámci posledního bodu je již zřejmé, že mimořádné výdaje, které nebyly zahrnuté v původním návrhu rozpočtu, budou. Týkají se nejenom válečné podpory, ale především pomoci ukrajinským uprchlíkům. Pravděpodobná je i novelizace rozpočtového schodku, nicméně o kolik by bylo třeba hodnotu navyšovat je prozatím neznámé. Šéfka Národní rozpočtové rady Eva Zamrazilová ale zmiňuje rozpočtovou rezervu, která by měla být využita jako první varianta a až následně případně dle potřeb zvyšovat a novelizovat schodek rozpočtu pro rok 2022.¹³⁸

¹³⁸ Český rozpočet čekají kvůli válce změny, mimořádné výdaje budou v miliardách. *Česká televize* [online]. 8.3.2022 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3452424-cesky-rozpocet-cekaji-kvuli-valce-zmeny-mimoradne-vydaje-budou-v-miliardach>

6 Závěr

V práci jsou vyobrazeny čtyři členské státy Evropské unie. Každý z nich se v rámci veřejných financí a zadlužování pohybuje na jiné úrovni. Díky tomu se v práci podařilo zobrazit zástupce zemí tak, aby byla zobrazena široká škála v rámci evropských států a jejich analýzu v zadlužení a vývoji ekonomik.

Každá ze zemí se ještě před rokem 2020 nacházela v jedinečné ekonomické situaci. Proto také rok 2020 měl na každou z nich jiný vliv a jinak velké ekonomické důsledky. Nicméně pro každou ze zemí, ač v jiné míře, toto období znamenalo hluboké propady v ekonomice, které mělo následně i výrazný vliv na rozpočtovou politiku.

Všechny analyzované země vykazovaly postupně v posledním desetiletí zlepšování ekonomiky v jejím růstu, které se zároveň projevilo i na snižování zadlužování. S tímto byl zároveň prostor pro investice a potřebné konsolidace financí, které byly úspěšné jak v Řecku, tak Belgii. Řecku se postupně podařilo dostat s pomocí evropských institucí z dluhové krize a alespoň částečně rozhybat ekonomiku.

V roce 2020 s vypuknutím světové pandemie se všechny státy zadlužily oproti předchozím obdobím velmi znatelně. Zadlužení bylo patrné i například na straně Estonska, které jinak bylo v rozpočtové politice premiantem Evropy. Deficit rozpočtu mělo stejně vysoký jako Česká republika. Nicméně narozdíl od ČR má Estonsko předpoklad pro mnohem rychlejší zotavení ekonomiky a brzké najetí na meziroční hodnoty předchozích let. V porovnání s ostatními státy se Česká republika řadí mezi ty méně zadlužené. Do roku 2020 se pohodlně pohybovalo pod úrovní evropských kritérií zadlužování na podobných hodnotách jako například Estonsko. Nicméně odpovědnost vůči rozpočtu není v České republice dobrá. Vyplývá to výsledků analýzy, kdy vláda nebyla schopna sestavit vyrovnaný rozpočet ani za let největší ekonomické prosperity. Tehdejší vláda často argumentovala tím, že se podařilo snížit státní dluh, ale v žádném případě se nejednalo o dobré hospodaření s rozpočtem, ale pouze spoléhání na velmi dobrý růst ekonomiky.

Proto je v případě ČR vhodná neprodleně konsolidace veřejných financí a již dlouho potřebná důchodová reforma a digitalizace veřejného sektoru. Všechny zmíněné reformy by pomohly i při sestavování lepších rozpočtů.

Pokud se Česká republika chce udržet mezi méně zadluženými zeměmi EU, a nepřipojit se k zadluženým zemím jako je například Belgie, které dosahují svého zadlužení nad 100 % HDP, je potřeba zmíněné kroky urychleně učinit. V opačném případě Česká republika brzy

dosáhne dluhové brzdy, kterou následuje i porušení evropských kritérií členských států EU. Pro českou ekonomiku by to tak velmi pravděpodobně znamenalo velké komplikace, a o to těžší a radikálnější snižování rozpočtu.

Situaci okolo rozpočtu, alespoň pro Českou republiku, neulehčují události posledních týdnů týkající se válečného konfliktu na Ukrajině. Tato situace bude mít nepochybně postupem času vliv nejenom na nejbližší země Ukrajiny, ale i na celou Evropu a celý svět. Rusko je velmi vlivnou světovou zemí v řadě oblastí, samotná Ukrajina je pak významným světovým vývozcem pšenice. I přes to, že jsou již na Rusko kladeny tvrdé finanční a ekonomické sankce, je nutno očekávat, že tyto sankce ovlivní zpětně i Evropskou unii. Dá se tedy očekávat, že zlepšení ekonomiky po pandemii se bude prodlužovat.

Závěrem, pozitivním krokem pro české veřejné finance je vytvoření rozpočtu s nižším schodkem než za předchozí období, kdy se schodky naopak stále zvyšovaly. Nicméně je třeba vzít v úvahu mimořádné výdaje na podporu Ukrajiny jako takové, ale v první řadě na pomoc ukrajinským uprchlíkům. Z tohoto pohledu je třeba počítat s výdaji delšího horizontu než týdny či měsíce, a zároveň tedy s případnou novelizací a navýšením původně navrženého schodku rozpočtu pro rok 2022. Nicméně stále se jedná o menší deficit, než který byl navrhován předchozí vládou.

7 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje:

BRČÁK, Josef; SEKERKA, Bohuslav; STARÁ, Dana. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

BUCHANAN, James McGill. *Politika očima ekonoma*. Praha: Liberální institut, 2002. ISBN 80-86389-21-9.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1

FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 3. aktualizované vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, 990 s. ISBN 978-80-7325-450-6.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. *Veřejné finance*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-497-0.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-278-6.

JUREČKA, V. *Makroekonomie*, 3. vydání. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.

NAHODIL, František. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.

OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: Financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3228-2.

Internetové zdroje:

Belgické království. *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/504/sekce/belgie/>

Belgie. *Business Info* [online]. 30.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/belgie-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

Debt management. *Rahandusministeerium* [online]. 10.12.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.rahandusministeerium.ee/en/objectivesactivities/state-treasury/financial-reserves-and-liabilities/debt-management>

DĚDEK, Oldřich. Pakt stability a růstu. *Ministerstvo financí České republiky: Zavedení eura v České republice* [online]. 1.12.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

Ekonomika letos poroste o 3,1 %. V roce 2022 o 3,7 %. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 14.4.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/ekonomika-letos-poroste-o-31--v-roce-2022-41496>

Estonia - Outstanding Public Debt. Moody's Analytics [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.economy.com/estonia/outstanding-public-debt>

Estonsko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#2-ekonomika>

Evropská ekonomika od začátku tisíciletí — statistický obraz [online]. Eurostat, 2018 [cit. 2022-01-27]. ISBN 978-92-79-87719-3. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/cz/app_estat/european_economy_2018/CZ_CS_economy_core_1_2018_v1.4/bloc-1.html?lang=cs

FRAIT, Jan, Zlatuše KOMÁRKOVÁ a Milan SZABO. Rostoucí zadlužení státu, provázanost, mezi vládním a finančním sektorem a rizika pro finanční stabilitu. *Česká národní banka* [online]. 29.7.2021 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Rostouci-zadluzeni-statu-provazanost-mezi-vladnim-a-financnim-sektorem-a-rizika-pro-financni-stabilitu/

Francie nejzadluženějším státem EU? Ale kdeže... Dostupné z: <https://www.finance.cz/525889-dluhy-evropskych-statu/>.

JAROLÍM, Jaroslav. Odstrížení Ruska od SWIFT – jaké z toho vyplývají důsledky?. *Kryptomagazin.cz* [online]. 2.3.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://kryptomagazin.cz/odstrizeni-ruska-od-swift-jake-z-toho-vyplyvaji-dusledky/>

KRÁL, Petr. Inflace v prosinci 2021 výrazně nad prognózou ČNB a vysoko nad horní hranici tolerančního pásma cíle. *ČNB* [online]. 2022, 12.1.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/komentare-cnb-ke-zverejnenym-statisticnym-udajum-o-inflaci-a-hdp/Inflace-v-prosinci-2021-vyrazne-nad-prognozou-CNB-a-vysoko-nad-horni-hranici-tolerancniho-pasma-cile/>

Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013, 11.2.2013 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

Na dluhovou brzdu může Česko narazit o rok dříve, varuje rozpočtová rada. Patrně také vzrostou daně. *Česká televize* [online]. 4.3.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3278280-na-dluhovou-brzdu-muze-cesko-narazit-o-rok-drive-varuje-rozpocetova-rada-patrne>

NBB report 2019: Public finances [online]. In: . s. 189 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2019/en/t1/report2019_tii_h5.pdf

NBB report 2020: Fiscal policy and public finances [online]. In: . s. 151 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2020/en/t1/report_2020_t1_eco_4.pdf

NĚMÝ, Miroslav. Válka a obilí. Globální krize potravin už začala, varují experti kvůli ruské agresi. *Forbes* [online]. 2022, 7.3.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://forbes.cz/valka-a-obili-globalni-krize-potravin-uz-zacala-varuji-experti-kvuli-ruske-agresi/>

Nižší DPH nebo cenové stropy. Vláda ve středu projedná opatření proti zdražování. *Forbes* [online]. 6.3.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://forbes.cz/nizsi-dph-nebo-cenove-stropy-vlada-ve-stredu-projedna-opatreni-proti-zdrazovani/>

PALÁN, Josef. *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993 - 2008* [online] (PDF). Parlament České republiky, 2009 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=23>. Studie č. 2.091.

Pakt stability a růstu. *ČNB* [online]. [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/-pakt-stability-a-rustu/

Působnost Ministerstva financí - dle zákona ČNR č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných státních orgánů ČR. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2020, 16.3.2020 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/zakladni-informace/hlavni-cinnosti>

Rekordní pokles ekonomiky EU i eurozóny byl nižší než v odhadech. *Česká televize* [online]. 8.9.2020 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3178953-rekordni-pokles-ekonomiky-eu-i-eurozony-byl-nizsi-nez-v-odhadech>

Řecko. *Business Info* [online]. 1.7.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/recko-souhrnna-teritorialni-informace/2/#1-zakladni-informace-o-teritoriu>

Řecko se připravuje na čerpání peněz z fondu obnovy. *Velvyslanectví České republiky v Athénách* [online]. 21.12.2020 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/athens/cz/obchod_a_ekonomika/obchodne_ekonomicke_aktuality/rec_ko_se_pripavuje_na_cerpani_penez_z.html

SDĚLENÍ KOMISE Aktualizovaná zpráva o posíleném dohledu – Řecko, únor 2020. *Evropská komise* [online]. 26.2.2020 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)100&lang=cs](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)100&lang=cs)

Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2017. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 27.8.2018 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2017.pdf>

Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2018. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 23.8.2019 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2018.pdf>

Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2019. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 27.8.2020 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2019.pdf>

Stanovisko k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2020. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 9.8.2021 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko-k-szu-2020.pdf>

Stanovisko ke Zprávě o plnění státního rozpočtu České republiky za 1. pololetí 2016. *Nejvyšší kontrolní úřad* [online]. 21.11.2016 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/stanoviska-nku-ke-statnimu-rozpocetu/stanovisko_nku_ke_zprave_o_plneni_sr_za_1_pololeti_2016_web.pdf

Struktura a vývoj státního dluhu: Řízení státního dluhu a finančního majetku [online]. Ministerstvo financí České republiky, 2021 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

The 20 countries with the lowest national debt in 2020 in relation to gross domestic product. *Statista* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/273488/countries-with-the-lowest-national-debt/>

The Greek Economy. Hellenic Statistical Authority [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.statistics.gr/en/the-greek-economy>

Vláda schválila rozpočet se schodkem 280 miliard. Odbory žádají růst platů. *E15.cz* [online]. 2022, 9.2.2022 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/vlada-schvalila-rozpocet-se-schodkem-280-miliard-odbory-zadaji-rust-platu-1387546>

Výhledy české ekonomiky pro rok 2022. *Deloitte* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/cz/cs/pages/about-deloitte/articles/vyhledy-ceske-ekonomiky-pro-rok-2021.html>

Zadlužování v době pandemie. *PPF Group* [online]. 3.6.2021 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.ppf.eu/insights/analyticky-mesicnik/cerven-2021-rust-zadluzeni-v-dobe-pandemie-prinasi-otazek/zadluzovani-v-dobe-pandemie>

Základní informace. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2015, 17.6.2015 [cit. 2021-06-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/hospodareni-eu/rozpocet-eu/zakladni-informace>

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.1 Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj státní dluhu, HDP a podílu státního dluhu na HDP ČR v letech 2009-2021

Tabulka 2: Ukazatele týkající se veřejného a státního dluhu ČR v letech 2014-2021

Tabulka 3: Vývoj zadlužení Řecka v letech 2011-2020

Tabulka 4: Vývoj státního dluhu Estonska v letech 2011-2020

Tabulka 5: Vývoj státního dluhu a růstu HDP Belgie v letech 2012-2020

Tabulka 6: Vývoj státního dluhu/HDP (%) Řecka v letech 2011-2021

Tabulka 7: Vývoj státního dluhu/HDP (%) jednotlivých států v letech 2011-2020

Tabulka 8: Vývoj ukazatele meziročního deficitu rozpočtu/HDP (%) jednotlivých států v letech 2010-2020

Tabulka 9: Zobrazení propadu ekonomik jednotlivých států v roce 2020

8.2 Seznam grafů

Graf 1: Vývoj řeckého státního dluhu/HDP v letech 2011-2020 (%)

Graf 2: Vývoj státního dluhu/HDP jednotlivých států v letech 2011-2020

Graf 3: Vývoj meziročních deficitů rozpočtů/HDP (%) jednotlivých států v letech 2010-2020

Graf 4: Vývoj propadu jednotlivých ekonomik v komparaci s rozpočtovými deficity/HDP (%) za rok 2020

8.3 Seznam použitých zkratk

EU Evropská unie

HDP Hrubý domácí produkt

NBB Národní banka Belgie (National Bank of Belgium)

MF Ministerstvo financí

ČSÚ Český statistický úřad

NKÚ Nejvyšší kontrolní úřad

WHO Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)

SWIFT Společnost pro celosvětovou mezibankovní finanční telekomunikaci (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication)

Přílohy

Tabulka 10: Vývoj státního dluhu/HDP (%) Řecka v letech 2011-2021

rok	státní dluh/HDP (%)
2011	175,20
2012	161,90
2013	178,40
2014	180,20
2015	177,00
2016	180,80
2017	179,20
2018	186,20
2019	180,50
2020	205,60
2021	210,00

Zdroj: Vlastní zpracování, *The Greek Economy*. Hellenic Statistical Authority [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.statistics.gr/en/the-greek-economy>

Tabulka 11: Vývoj státního dluhu/HDP (%) jednotlivých států v letech 2011-2020

státní dluh /HDP (%)				
rok	Řecko	Belgie	Estonsko	ČR
2011	175,20	104,10	6,10	36,90
2012	161,90	105,10	9,80	40,78
2013	178,40	106,70	10,20	40,61
2014	180,20	106,50	10,60	38,28
2015	177,00	105,01	10,00	36,17
2016	180,80	102,02	9,90	33,63
2017	179,20	99,76	9,10	31,79
2018	186,20	98,06	8,20	29,98
2019	180,50	114,99	8,40	28,53
2020	205,60	115,86	18,20	36,26

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat centrálních bank jednotlivých států

Tabulka 12: Vývoj ukazatele meziročního deficitu rozpočtu/HDP (%) jednotlivých států v letech 2010-2020

rok	Řecko	Belgie	Estonsko	ČR
2010	11,3	4,1	-0,2	4,2
2011	10,5	4,3	-1,1	2,7
2012	9,1	4,3	0,3	3,9
2013	13,4	3,1	-0,2	1,3
2014	3,9	3,1	-0,7	2,1
2015	5,9	2,4	-0,1	0,6
2016	0,2	2,4	0,4	-0,7
2017	0,6	0,7	0,5	-1,5
2018	0,9	0,8	0,6	-0,9
2019	-1,1	1,9	-0,1	-0,3
2020	10,1	9,1	5,6	5,6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Eurostat pro jednotlivé státy

Tabulka 13: Zobrazení propadu ekonomik jednotlivých států v roce 2020

	Řecko	Belgie	Estonsko	ČR
propad ekonomiky/HDP (%)	9,90	6,30	2,90	5,60
rozpočtový deficit/HDP (%)	9,70	9,38	4,90	6,50

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat centrálních bank jednotlivých států